

Nr 185.

Ankom till riksdagens kansli den 8 juni 1945 kl. 2 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag för budgetåret 1945/46 till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning m. m.

(2:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkterna 116 och 192) föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet beräkna för budgetåret 1945/46 dels till Bidrag till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning ett anslag av 234 500 kronor, dels till Kurser för fortsatt utbildning av befattningshavare i kommunal och social tjänst ett anslag av 10 000 kronor, dels ock till Folkhögskolor: Förberedande samhällsvetenskaplig kurs ett reservationsanslag av 15 000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i propositionen nr 153, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 9 februari 1945, föreslagit riksdagen att

dels till Bidrag till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 234 500 kronor;

dels till Kurser för fortsatt utbildning av befattningshavare i kommunal och social tjänst för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 10 000 kronor;

dels ock till Folkhögskolor: Förberedande samhällsvetenskaplig kurs för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 15 000 kronor.

Inledning.

På initiativ av centralförbundet för socialt arbete grundades i Stockholm år 1920 institutet för socialpolitisk utbildning och forskning, vanligen kallat socialinstitutet. Dess huvudsyfte har från början varit att utbilda kommunaltjänstemän och i allmänhet befattningshavare inom den öppna socialvården. Utbildningen kännetecknas av en kombination av högskolemässiga teoretiska studier och förvärvande av praktisk erfarenhet samt är så organiserad, att dessa båda moment sammanflätas och ömsesidigt stödja varandra. Institutet har blivit den centrala läroanstalten på sitt område. På senare år har behovet av utbildad personal för det kommunala och sociala arbetet starkt tilltagit. För att möta de stegrade anspråken har institutet

ansett sig böra mottaga långt fler elever än som varit avsett. Med de begränsade tillgångar, över vilka institutet förfogar, har detta vållat avsevärda svårigheter, vilka i längden icke kunnat bemästras med nuvarande lärarkrafter och lokaler. Från och med höstterminen 1944 har emellertid även ett socialinstitut existerat i Göteborg, där i huvudsak likartad utbildning meddelats.

Till socialinstitutens verksamhet ha under senare år statsbidrag utgått, nämligen till Stockholmsinstitutet med 25 000 kronor för vart och ett av budgetåren 1938/39 och 1939/40 samt därefter med 20 000 kronor per år och till Göteborgsinstitutet med 20 000 kronor för budgetåret 1944/45. Därutöver ha anslag utgått dels från vissa kommuner, särskilt Stockholm och Göteborg, dels från centralförbundet för socialt arbete.

Med skrivelse den 29 juni 1944 överlämnade *socialutbildningssakkunniga* sitt betänkande (del I) med utredning och förslag rörande den högre socialpolitiska och kommunala utbildningen.

Häröver ha yttranden avgivits av ett flertal ämbetsverk, kommuner samt enskilda sammanslutningar och institutioner.

I. Socialinstitutens uppgifter.

Socialutbildningssakkunniga framhålla, att särskilt de kommunala tjänsterna — även såvitt gäller högre befattningar — hittills i betydande utsträckning rekryterats med personal utan särskild utbildning men med betydande praktisk erfarenhet. Dessa tjänstemän, vilka ofta gjort mycket betydelsefulla insatser, äro i flertalet fall antingen förutvarande valda förtroendemän, vilkas arbete så småningom fått sådan omfattning att de övergått till att bli heltidsavlönade, eller tjänstemän, som börjat sitt arbete under tämligen begränsade organisatoriska förhållanden och efter hand anpassat sig till en förvaltning av större omfattning. Det kan förutsättas, att också i framtiden åtskilliga befattningshavare utan formell utbildning eller examen skola veta att skaffa sig de kunskaper, som äro erforderliga för högre befattningar. Emellertid torde nämnda kategori av befattningshavare likväl komma att få minskad betydelse, särskilt som den ökade användningen av tjänstemän i kommunerna befriat förtroendemännen från att syssla med löpande rutinarbete och därigenom visserligen givit dem större möjligheter att överblicka den kommunala verksamhetens principer men samtidigt gjort dem mindre lämpade att övertaga tjänstemännens uppgifter.

Det kan, framhålla de sakkunniga, av flera skäl icke komma i fråga att fastställa kompetensregler för kommunal tjänst. Detta får emellertid icke tolkas så, som om ordnad utbildning på förevarande område skulle vara onödig. Socialvården och kommunernas uppgifter i övrigt äro av central betydelse för vårt samhällsliv. Det allmänna måste självfallet tillse, att dessa viktiga och kostsamma uppgifter besörjas av kompetent arbetskraft. Utbildning i själva tjänsten och utan stöd av en särskild läroanstalt blir ofta mera ansträngande för individen än en organiserad utbildning. För

den sociala förvaltningen samt flertalet kamerala befattningar i kommunerna är det önskvärt att bibehålla särskild utbildning av i huvudsak det slag, som nu erbjudes vid socialinstitutet i Stockholm.

Departementschefen har anfört följande.

Den offentliga verksamhetens effektivitet beror icke endast på de centrala förvaltningsorganens initiativ och åtgärder utan även på de lokala verkställighetsorganens kompetens och funktionsduglighet. Sedan stat och kommuner övertagit en stor del av ansvaret för samhällslivets gestaltning, har den kommunala förvaltningens förmåga kommit att ställas på stundom hårda prov. I samband därmed har den högre socialpolitiska och kommunala utbildningen blivit en angelägenhet av icke ringa vikt ur såväl social och nationalekonomisk som statsfinansiell synpunkt.

Till en början må beröras utbildningen av tjänstemän för statens och de större kommunernas sociala förvaltning. Inom barnavården, fattigvården, hälso- och sjukvården o. s. v. finnes ett stort behov av utbildad personal. Då detta behov knappast tillgodoses av andra utbildningsanstalter än socialinstitutet, föreligger här en viktig uppgift för dessa.

Med avseende på kommunernas allmänna och kamerala förvaltning är läget delvis annorlunda. Vissa kommunala befattningar i de större städerna bruka besättas med personer, som avlagt akademisk examen eller examen vid handelshögskola. Något skäl att ifrågasätta ändring i detta förhållande finnes icke. För det stora flertalet mera kvalificerade befattningar i de större städernas tjänst liksom även för kamerala befattningar i mindre städer synes däremot examen vid socialinstitut vara den lämpligaste meriten. Av betydelse särskilt för storstädernas del är den omständigheten, att underordnade kommunaltjänstemän, vilkas praktiska duglighet och begåvning göra dem lämpade för befordran, genom socialinstitutens försorg erhålla möjlighet till vidareutbildning.

På landsbygden ha både sociala och kamerala förvaltningsuppgifter sedan gammalt pläгат besörjas av valda förtroendemän. I denna tradition ligger ett samhälleligt värde, som icke får förbises. I samma mån som det allmännas uppgifter och åtaganden vidgats, ha emellertid förvaltningsproblemen blivit alltmera tidskrävande och komplicerade. Åtskilliga större kommuner ha därför funnit det lämpligt att överlämna verkställighetsåtgärderna åt en särskild tjänsteman, vanligen en kommunalkamrerare, som i allmänhet även har de socialvårdande uppgifterna om hand. Det finns all anledning förmoda, att denna utveckling skall fortgå. Kravet på den kommunala verksamhetens rationalisering kan måhända också leda till en sådan förändring av kommunindelningen, att de smärre kommuner, vilka nu ej kunna bära utgiften för särskilda förvaltningstjänstemän, sammanslutas till större enheter. I likhet med de sakkunniga anser jag, att det vore mindre lyckligt, om statsmakterna genom uppställande av bestämda kompetensvillkor för kommunal tjänst skulle inskränka de kommunala organens fria beslutanderätt. Detta hindrar icke, att utbildningen vid socialinstitutet faktiskt kan bli normerande för kompetensfordringarna, även vad angår landskommunernas tjänstemän. I de fall, då kommunala förtroendemän vilja övergå till tjänstemannaställning eller med stöd av övervägande praktiska meriter erhållit sådan ställning, kunna socialinstitutet bereda vederbörande tillfälle att i särskild ordning inhämta önskvärda teoretiska kunskaper.

Både inom statliga verk och enskilda företag har under senare år alltmer uppmärksamats vikten av social rådgivning och omvårdnad om personalen. Följden har blivit en stigande efterfrågan på personalkonsulenter och liknande befattningshavare. Personer, som vilja ägna sig åt dylika uppgifter, torde vara bäst betjänta med utbildning vid socialinstitut.

Huruvida instituten i övrigt ha någon större uppgift att fylla med avseende på utbildning för enskild tjänst kan synas mera ovisst. Troligt är dock, att instituten delvis kunna tillgodose folkrörelsernas och intresseorganisationernas behov av skolad arbetskraft i tjänstemannaställning. Studier vid socialinstitut ha slutligen visat sig även utgöra en lämplig förberedelse för tidningsmannabanan.

Med hänsyn till de betydelsefulla uppgifter, som sålunda åvila socialinstitutet, synes det befogat, att dessa i större utsträckning än hittills varit fallet erhålla det allmännas stöd.

Utskottet. Till vad departementschefen i detta sammanhang anfört kan utskottet giva sin anslutning. I likhet med departementschefen finner utskottet det sålunda befogat, att socialinstitutet med hänsyn till de betydelsefulla uppgifter som åligga dem erhålla stöd av det allmänna i större utsträckning än hittills varit fallet.

II. Utbildningens organisation m. m.

A. Huvudkurserna.

Vid socialinstitutet i Stockholm är utbildningen uppdelad på tre linjer, den socialpolitiska linjen, den kommunala linjen och samhällslinjen.

De nuvarande examensämnena vid detta institut äro: på *socialpolitiska* linjen nationalekonomi, statskunskap, socialpolitik I (socialhistoria), socialpolitik II (arbetsmarknadsfrågor), samhällets hjälp- och skyddsverksamhet samt socialförsäkring, socialhygien och psykologi; på *kommunala* linjen nationalekonomi, statskunskap, kommunal rättskunskap, kommunal hushållning, kommunal bokföring och budgetteknik, vartill såsom frivilligt ämne kommer samhällets hjälp- och skyddsverksamhet samt socialförsäkring; på *samhällslinjen* nationalekonomi, statskunskap, socialpolitik I (socialhistoria), socialpolitik II (arbetsmarknadsfrågor) samt antingen psykologi eller kommunal rättskunskap. För att examen skall kunna godkännas fordras minst betyget Godkänd i vart och ett av de i examen ingående ämnena samt på socialpolitiska linjen minst betyget Med beröm godkänd i två examensämnen, på kommunala linjen minst betyget Med berömd godkänd i ett examensämne, på samhällslinjen minst betyget Med beröm godkänd i statskunskap och i ett av de övriga ämnena och vidare på samtliga linjer en uppsats, vilken av lärarrådet godkänts som examensuppsats. Denna uppsats kan samtidigt även utgöra prov för högre betyg i något av ämnena.

På den *socialpolitiska* linjen meddelas undervisning hela första läsåret samt höst- och vinterterminerna andra läsåret. Studietiden här är i princip två

år, vari ingår praktik under sex månader (heltid, vid deltidspäktik mot-svarande förlängning), men den effektiva studietiden kan beräknas till ge-nomsnittligt två läsår jämte en hösttermin. På *kommunala* linjen avslutas undervisningen första läsåret för de elever, vilka icke medtaga det frivilliga ämnet samhällets hjälp- och skyddsverksamhet samt socialförsäkring. Skall även detta medhinnas, blir studietiden minst ett läsår jämte en hösttermin. På *samhällslinjen* fortgår undervisningen hela första läsåret samt höstter-minen andra läsåret. Det torde icke möta större svårigheter att på denna linje fullborda studierna på angiven tid.

Beträffande fordringarna för inträde vid institutet uttalas i grundstadgar-nas 10 § blott en allmän grundsats: »Rätt att inträda såsom lärjunge vid institutet äga, till det för varje läsår fastställda antalet, män och kvinnor, vilka finnas äga tillräcklig underbyggnad och mogenhet för att kunna till-godogöra sig undervisningen. Vid urvalet av lärjungar bör hänsyn tagas till såväl boklig bildning som praktisk erfarenhet». Dessa i grund-stadgarna fastslagna principer innebära en kompromiss, motiverad av att det å ena sidan här är och måste vara fråga om undervisning i akademiska former och på högskolemässig nivå, medan å andra sidan de särskilda arbetsfält, för vilka institutet utbildar, ställa krav på praktisk dug-lighet av ett slag, som utvecklas genom erfarenhet och ej sällan visar sig på ett sent stadium hos personer, vilka icke haft möjlighet att i sin ungdom skaffa sig den erforderliga underbyggnaden. Ur den bokliga bildningens synpunkt ha de inträdessökande i allmänhet brukat fördelas på fyra huvud-grupper: 1) studenter, 2) de som avlagt realexamen eller erhållit normal-skolekompetens och därefter genomgått någon grundligare fackutbildning (t. ex. sjuksköterskeskola, gymnastiska centralinstitutet, folkskollärarexa-men, barnträdgårdslärrinneutbildning, handelsgymnasium), 3) de som av-lagt realexamen eller erhållit normalskolekompetens men icke genomgått någon högre fackutbildning, 4) övriga sökande, av vilka flertalet genomgått folkhögskola.

Uppläggnngen av utbildningen vid det nystartade socialinstitu-tet i Göteborg skiljer sig från utbildningen vid stockholmsinstitutet väsentligen dels därutinnan, att den kommunala linjen utbyttts mot en socialkommunal linje med samma studietid som den sociala, dels därigenom att kunskapsstoffet på ett i viss mån avvikande sätt fördelats på läroämnena.

I fråga om *linjedelningen* ha *socialutbildningssakkunniga* föreslagit vissa förändringar, i huvudsak innefattande att vid Stockholmsinstitutet skall tillkomma en socialkameral linje med i stort sett samma läggning som den socialkommunala linjen vid Göteborgsinstitutet. I samband härmed skulle den nuvarande kommunala linjen ombildas till en kameral linje, avsedd att förbereda för vissa befattningar i städernas tjänst.

Arbetsmarknadscommissionen framhåller, att differentieringen för olika slag av sociala tjänster genom linjeuppdelningen icke bör drivas så långt,

att eleverna efter avlagd examen skulle ha begränsat sina möjligheter att välja mellan olika sociala verksamhetsfält.

Överståthållarämbetet understryker, att en för långt driven specialisering av studierna innebär vådor för eleverna, och anser det ej uteslutet, att vid tillsättande av en befattning, till vilken flera sökande med examen från socialinstitut anmält sig, en sökande med större förutsättningar för tjänsten sättes efter en annan med sämre förutsättningar, vilkens företrädare endast består däri, att han avlagt examen på den för tjänstens arbetsuppgifter närmast avsedda studielinjen.

Departementschefen har anfört följande.

Innan jag tar ställning till detaljerna i de sakkunnigas förslag rörande socialinstitutens verksamhet samt de över förslaget avgivna yttrandena, synas mig följande allmänna synpunkter böra framhållas.

Organisationer och institutioner, vilka äga möjlighet att bedöma den av socialinstitutet i Stockholm meddelade undervisningen, ha framhållit, att denna i det stora hela visat sig väl motsvara sitt syfte. De sakkunniga ha emellertid förordat vissa ändringar i studiegången, kursplanerna och formerna för antagandet av elever vid stockholmsinstitutet. Det förutsattes i betänkandet, att förslagen skola bli riktningsgivande även för det nystartade göteborgsinstitutets utveckling. Vidare ha de sakkunniga påyrkat åtgärder för att öka socialinstitutens utbildningskapacitet och bereda eleverna ekonomiska lättnader under studietiden.

Vad undervisningens organisation beträffar, torde näppeligen en detaljerad granskning av de sakkunnigas synpunkter och förslag här vara erforderlig. Styrelserna för socialinstitutet komma utan tvivel att uppmärksamma, vad som härutinnan anförts såväl av de sakkunniga som av olika remissinstanser. I den mån bedömningen av frågorna kan komma att påverka behovet av statsanslag för socialinstitutet, kräva de dock självfallet ett ställningstagande i detta sammanhang.

Jag vill emellertid redan nu understryka, att en statlig reglering av institutens verksamhet i alla dess detaljer icke synes mig önskvärd eller lämplig. Socialutbildningen måste, såsom de sakkunniga påpekat, ständigt anpassas efter den sociala och kommunala förvaltningens utveckling. Institutet böra därför ha frihet att självständigt fastställa verksamhetsprogram och kursplaner.

Fullständig likformighet i de båda institutens verksamhet bör icke eftersträvas. Tvärtom synes det önskvärt, att en viss arbetsfördelning, innebärande bland annat anknytning till olika regionala intressen och behov, kommer till stånd. Dock måste det förutsättas, att instituten med avseende på examensfordringar och inträdesvillkor följa i stort sett samma linjer. Det skulle uppenbarligen vara till förfång för socialinstitutens verksamhet, om ett av dem släppte efter på sådana krav, vare sig beträffande förkunskaper eller studieresultat, som det andra institutet ansåge sig böra vidhålla. De sakkunniga ha också mött fullkomlig förståelse hos ledningen för det nystartade institutet i Göteborg, då de framhållit, att utbildningsnivån bör vara densamma vid båda instituten.

Den viktigaste nyheten i de sakkunnigas förslag, i vad det avser uppdelningen av huvudkurserna på olika linjer, utgöres av den tänkta socialkamerala linjen, på vilken undervisningen äsyftar att bibringa eleverna så-

dana kunskaper av dels social, dels kameral natur, som fordras inom landskommunernas centraliserade förvaltning. Det är min uppfattning, att denna utbildningslinje innebär en tillfredsställande lösning av frågan om kommunalkamrerarnas utbildning. Beträffande den föreslagna omläggningen av den teoretiska linjen finner jag, att den av de sakkunniga utstakade vägen bör provas.

En på föreslaget sätt genomförd specialisering medför uppenbara fördelar. Därigenom att varje examen kvalificerar för en bestämd grupp av likartade tjänster, vinnes ur den studerandes synpunkt, att han eller hon inom en relativt begränsad tidrymd kan förvärva en värdefull yrkesutbildning, ur arbetsgivarens synpunkt, att möjlighet öppnas att erhålla kvalificerad men icke överkvalificerad arbetskraft. Samtidigt har emellertid specialiseringen vissa avigsidor. För den enskilde är det en olägenhet att vid sökande av anställning vara begränsad till en jämförelsevis liten kategori av befattningar, för arbetsgivaren kan det föreligga viss risk, att en specialutbildad tjänsteman icke visar sig lika utvecklingsduglig som en person med vidare kunskapsbas. Det gäller sålunda här att verkställa en avvägning mellan olika, var för sig berättigade synpunkter. Genom anordnande av särskilda yrkesutbildningskurser enligt ett förslag av de sakkunniga, till vilket jag längre fram torde få återkomma, kunna olägenheterna av specialiseringen motverkas. Dessa kurser öppna nämligen möjlighet för socialvårdstjänstemän att övergå från en verksamhet till en annan. För min del anser jag, att de sakkunniga träffat en medelväg, som under nuvarande omständigheter fyller alla rimliga anspråk. Emellertid böra socialinstituten, såsom redan framhållits, vara oförhindrade att, då så finnes påkallat, göra ändringar i den föreslagna linjeuppdelningen.

Frågan om den teoretiska undervisningen diskuteras ingående av *socialutbildningssakkunniga*, vilka föreslå att examensämnen vid institutet i Stockholm skola vara nationalekonomi, stats- och kommunalkunskap, socialpolitik, sociallagstiftning, psykologi, socialhygien, kommunal rättskunskap, kommunal hushållning och kommunal bokföring. Av dessa skola nationalekonomi, stats- och kommunalkunskap samt socialpolitik vara obligatoriska på samtliga studielinjer. Därtill skola komma på sociala linjen psykologi, sociallagstiftning och socialhygien; på socialkamerala linjen sociallagstiftning, kommunal rättskunskap, kommunal hushållning och kommunal bokföring; på kamerala linjen kommunal rättskunskap, kommunal hushållning och kommunal bokföring; samt på teoretiska linjen två fritt valda ämnen. De sakkunniga, som även föreslagit kursplaner för ämnena, anse emellertid att relativt stor frihet bör medgivas instituten att vidtaga av omständigheterna betingade förändringar med avseende på ämnesindelning, kursfordringar och studieordning.

Socialstyrelsen anser, att de föreslagna kursplanerna innebära en överskattning av nationalekonomiens och i viss mån även statskunskapens betydelse. En avsevärd nedskärning av undervisningen i dessa ämnen vore enligt styrelsen möjlig, om eleverna finge tillgång till läroböcker, till vilka undervisningen kunde anknyta. Någon minskning av den tid, som sammanlagt ägnas teoretiska studier, förordar styrelsen icke utan yrkar i stället, att ökad vikt fästes vid andra ämnen, såsom sociallagstiftning och psykologi.

Överståthållarämbetet uttalar en viss tvekan inför den tänkta undervisningstidens längd beträffande de socialkamerala och kamerala linjerna. Det kan befaras, att många aspiranter på kommunala befattningar till följd av den långa utbildningstiden komma att avstå från att genomgå instituten och sålunda komma att helt vara utan den teoretiska utbildning, som så väl behöves och som de skulle förvärvat, därest man med något mindre anspråk på resultatet nöjt sig med en kortare utbildningstid.

Universitetskanslern framhäver vikten av att utbildningstiden vid instituten ej utsträcker för mycket. Vidare framhåller kanslern, att befattningar inom den kommunala verksamheten och socialvården, för vilkas skötande den praktiska rutinen och det praktiska handlaget spela en övervägande roll, icke böra besättas med i teoretiskt hänseende överkvalificerad arbetskraft.

Styrelsen för socialinstitutet i Stockholm anser, att grundkursen i nationalekonomi vid institutet för närvarande och enligt förslaget är onödigt omfattande. De undervisningstimmar, som kunna vinnas genom en nedskärning, böra komma den praktiska utbildningen till godo. Två ledamöter i styrelsen föreslå i stället, att det antal timmar, som berövas nationalekonomien, tages i anspråk för ämnena socialpolitik och sociallagstiftning.

Centralförbundet för socialt arbete anser det vara i hög grad tvivelaktigt, om nationalekonomien har någon funktion att fylla i utbildningen, så länge den icke kan få större utrymme. För att realisera de hittillsvarande nationalekonomiska studiernas syfte utan ökning av studietiden måste en radikal förändring av undervisningens uppläggning komma till stånd. Den ekonomiska orienteringen bör bibringas under ämnet socialpolitik genom behandling av aktuella samhällsekonomiska frågor. Ämnet socialpolitik bör tillföras hela den för nationalekonomien beräknade tiden.

Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet ifrågasätter, om ej en beskränkning kunde ske av något eller några av de teoretiska ämnena, exempelvis nationalekonomi, för att ge rum för en längre praktisk utbildning.

Svenska landskommunernas förbund jämför den föreslagna studietiden för den socialkamerala linjen, normalt två läsår och en hösttermin, med studietiden på den nuvarande kommunala linjen och konstaterar, att denna är ungefär ett läsår kortare. Med tanke på önskvärdheten av elevrekrytering från landsbygden och i förhållande till de utkomstmöjligheter, som avgångna elever kunna vänta, anser förbundet studietiden på den socialkamerala linjen vara alltför lång och föreslår med tanke därpå bland annat en ändring av studieordningen på denna linje, så att minimikursen kan inläsas på cirka ett och ett halvt år, åtminstone av särskilt begåvade och väl förberedda elever. Bland framkomliga vägar för åstadkommande av en sådan förkortning nämner förbundet en radikal minskning av kursen i nationalekonomi. För socialkamerala linjens del borde det vidare vara möjligt att något inskränka kurserna i socialpolitik och sociallagstiftning.

Departementschefen anför följande.

För att kunna på ett tillfredsställande sätt fullgöra mera kvalificerade uppgifter i social och kommunal tjänst behöva vederbörande tjänstemän äga social erfarenhet i förening med grundliga teoretiska insikter i samhällsförhållandena. Trots linjeuppdelningen komma därför examina vid socialinstitutet att kräva ganska omfattande studier. Då utbildningstiden icke bör överstiga det minimum, som är nödvändigt för ett gott resultat, gäller det

att noga avväga de olika utbildningsmomenten med hänsyn till deras relativa värde.

Mot undervisningen vid socialinstitutet i Stockholm har stundom framhållits, att den lägger för stor vikt vid de teoretiska ämnena nationalekonomi, statskunskap och socialhistoria. Det har påyrkats, att historiska och systematiska synpunkter borde lämnas å sido och att undervisningen i stället borde direkt taga sikte på olika praktiska verksamhetsuppgifter. De sakkunniga ha icke tillmötesgått dessa önskemål, men i några remissyttranden ha liknande tankar, på olika sätt modifierade, ånyo kommit till uttryck. I främsta rummet ha erinringar anförts mot undervisningen i nationalekonomi.

Jag vill med anledning härav framhålla värdet av en allmän samhällsvetenskaplig utbildning även för rent praktiska uppgifter.

På det sociala verksamhetsområdet och även inom andra grenar av den kommunala förvaltningen, där arbetsförutsättningarna ständigt förändras och nya problem oupphörligt framträda, måste den enskilde tjänstemannen, ej minst i de mindre kommunerna, äga förmåga av nyskapande verksamhet och tänkande. Dessa egenskaper kunna uppövas genom en utbildning, som icke alltför ensidigt inriktas på aktuella förhållanden utan ger vana att se problemen i större sammanhang. En socialvårdstjänsteman, en kommunalkamrer eller en sjukhuskurator bör icke endast vara i stånd att bedöma syftet med olika offentliga åtgärder utan även äga förståelse för samhällslivets tendenser och utvecklingsmöjligheter. Härvidlag är nationalekonomien liksom statskunskapen av särskild betydelse. Självfallet böra de ekonomiska studierna vid instituten framförallt inriktas på sådana områden som konjunkturproblemen, arbetsmarknadsfrågorna och befolkningsfrågan, men den grundläggande nationalekonomiska undervisningen bör ej heller försummas. Det finnes ingen anledning att konstruera fram en motsats mellan undervisning rörande aktuella sociala problem och undervisning i nationalekonomi. Dessa båda grenar av de socialpolitiska studierna hänga på det närmaste samman och betinga varandra ömsesidigt.

Såsom de sakkunniga framhållit, synes studietakten vid stockholmsinstitutet under senare år av olika skäl varit tämligen högt uppdreven. Detta har utan tvivel inneburit en viss fara för elevernas förmåga att tillgodogöra sig undervisningen. I syfte att skapa bättre utrymme för elevernas kunskapsinhämtande inom den tid av 16 månader, som de teoretiska studierna vid institutet vanligen omfatta, ha de sakkunniga föreslagit flera enligt min uppfattning välbetänkta reformer, däribland strykande av vissa mindre angelägna kursmoment. Någon minskning av denna tid ha de sakkunniga så mycket mindre kunnat föreslå, som en ökning av kunskapsstoffet på vissa punkter synts dem ofrånkomlig. Två av de sakkunniga ha tvärtom påyrkat en förlängning av tiden för de teoretiska studierna till 18 månader. I vad mån de anmärkningar beträffande studieplaneringen, som framkommit i remissyttrandena, avse en förkortning av studietiden, står icke alltid klart. Stundom synes man endast avse en förskjutning av tiden för de teoretiska studierna från grundläggande till mera speciella ämnen. I andra fall vill man förkorta de teoretiska studierna för att lättare kunna öka praktiktiden. Åtskilliga direkta yrkanden på en beskärning av den totala studietiden ha emellertid framförts. Utgångspunkten har därvid undantagslöst varit att förkortningen skall drabba de teoretiska studierna, icke den praktiska tjänstgöringen.

Det är mig icke möjligt att i detta sammanhang verkställa en närmare granskning av förutsättningarna för beräkningen av studietiden. Jag vill därför begränsa mig till att framhålla, att den av de sakkunnigas majoritet gjorda uppskattningen icke torde allmänt sett lämna rum för någon beskränkning av tiden, om icke kraven på utbildningens teoretiska underbyggnad skola eftersättas. Vad särskilt angår de nationalekonomiska studierna, synes den härför beräknade tiden knappast kunna reduceras, då kunskaper av detta slag ofrånkomligen kräva en viss tid för sin mognad. Å andra sidan böra enligt min åsikt alla utvägar provas för att undgå en förlängning av de teoretiska studierna utöver 16 månader. Det bör självfallet även tillses, att elever, som äga möjlighet att förvärva nödiga insikter på kortare tid än kursplanerna förutsätta, få tillfälle härtill, såvida icke särskilda skäl lägga hinder i vägen.

Beträffande den praktiska utbildningen framhålla *socialutbildningssakkunniga*, att socialinstitutens utbildning kännetecknas av en kombination av teoretisk undervisning och praktik. De vitsorda det senare momentets betydelse men hävda samtidigt, att de nuvarande kraven på praktik före inträdet för den socialpolitiska linjens del med de ökade svårigheterna att vinna inträde vid institutet i Stockholm vuxit mera än som är påkallat ur utbildningssynpunkt. De sakkunniga äro eniga om att kravet på förpraktiktid på sociala linjen bör begränsas till ett år och på socialkamerala linjen vara väsentligt mindre samt att för kamerala och teoretiska linjen krav på förpraktik icke vidare skall upprätthållas såsom obligatoriskt. Enighet råder vidare om att omfattningen av praktiken under studietiden på socialkamerala och kamerala linjen skall vara beroende av förpraktikens art och omfattning. I avseende på den sociala linjen föreslår de sakkunnigas flertal, att tiden bestämmes till åtta månader, under det att ett mindretal här anser tio månaders praktik vara erforderlig. För praktiken skola inrättas särskilda undervisningscentra.

Socialstyrelsen föreslår, att förpraktiken anordnas av instituten och ställes under deras kontroll och ledning, så att praktikåret förvandlas till ett provår, efter vilket de sökandes praktiska duglighet och personliga lämplighet kan betygmässigt värdesättas.

Departementschefen anför följande.

Medan blivande läkare, lärare och ämbetsmän inom den statliga förvaltningen efter avlagd examen få genomgå en vanligen ganska långvarig läro-tid, innan de erhålla fast anställning, ha befattningar i social och kommunal tjänst icke sällan plägat besättas med personer, som nyligen avlagt examen vid socialinstitutet i Stockholm. Med tanke på det föreliggande behovet av socialt skolad arbetskraft kan antagas, att anställningsmöjligheterna även efter tillkomsten av institutet i Göteborg och genomförandet av den i annat sammanhang av mig förordade ökningen av de båda institutens utbildningskapacitet skola förbli i det närmaste lika gynnsamma som hittills. Under sådana omständigheter är det särskilt angeläget, att instituten sörja för att eleverna före diplomeringen erhålla en grundlig praktisk utbildning.

Praktikanttjänstgöringen bör planeras med utgångspunkt från att den skall underlätta förvärvandet av teoretiska kunskaper, verka utvecklande på ele-

vernans sociala omdömesförmåga och jämväl i övrigt utgöra en direkt förberedelse till deras senare yrkesverksamhet. Helst bör tjänstgöringen taga sin början på ett så tidigt stadium, att därunder gjorda erfarenheter kunna få betydelse för yrkesvalet. För att kunna fylla dessa krav måste den praktiska utbildningen, såsom fallet hittills varit vid institutet i Stockholm, omfatta dels förpraktik, dels praktik under studietiden.

Förpraktiken är utan tvivel viktigare för studerande på den sociala linjen än för övriga elever. Den som avser att ägna sig åt social verksamhet bör tidigt blija förtrogen med sin tilltänkta arbetsmiljö, dels för att komma till insikt om sina intressen och förutsättningar, dels för att ådagalägga sin lämplighet för uppgiften. Dessa synpunkter spela måhända ej samma roll, då fråga är om kommunala befattningar av icke social natur.

Det vill dock synas, som om de sakkunniga underskattat de personliga och sociala momentens betydelse, då de ansett endast tre månaders förpraktik vara till fyllest för bedrivande av studier på socialkamerala linjen. Jag har sålunda intet att erinra mot de framställda yrkandena, att denna linje med hänsyn till fordringarna på förpraktik jämställas med den sociala linjen. Likaså torde det vara önskvärt, att inträdessökande, som välja den kamerala linjen, på förhand fått någon erfarenhet av kommunalt arbete. Det bör lämnas åt socialinstitutens styrelser att efter eget bedömande avgöra dessa frågor. Jag vill understryka det av de sakkunniga uttalade önskemålet, att förpraktiken, i mån som den innebär för vederbörande institution nyttigt arbete, bör vara förenad med ersättning. Till frågan om förpraktikens anordnande torde jag få anledning återkomma i samband med inträdessvillkoren.

Förslaget att praktiken under studietiden i huvudsak skall förläggas till s. k. undervisningscentra, där särskilda handledare stå till förfogande, vilka i samarbete med institutens lärare kunna organisera praktikanternas arbete på ändamålsenligaste sätt, finner jag mycket beaktansvärt. Med denna anordning äro dock förbundna flera spørsmål av relativt svårlöst natur. Ett av dem rör ersättningen till handledare. Från vissa håll har gjorts gällande den uppfattningen, att det av de sakkunniga föreslagna normalbeloppet, 100 kronor per år och praktikant, vore otillräckligt. För egen del har jag emellertid icke funnit anledning till erinran mot de sakkunnigas förslag på denna punkt.

Inrättandet av undervisningscentra gör det utan tvivel möjligt för de studerande att utnyttja praktiktiden långt effektivare än hittills varit fallet, men det synes mig likväl tvivelaktigt, om den starka begränsningen av förpraktiken på den sociala linjen kan fullt uppvägas genom endast två månaders ökning av praktiken under studietiden. Jag ansluter mig därför till den av två av de sakkunniga i särskilt yttrande framförda uppfattningen, enligt vilken tio månaders praktik under studietiden skall vara regel, under förutsättning att förpraktiken begränsas till ett år. Även härvidlag, liksom i fråga om praktiken under studietiden på de socialkamerala och kamerala linjerna, bör emellertid erfarenheten i längden få vara utslagsgivande.

Studietiden på den sociala linjen kommer under angivna förutsättningar att uppgå till närmare 3 ½ år, inberäknat förpraktik, vilket i jämförelse med nuvarande förhållanden innebär minskning med ett halvt år. I betraktande av det i åtskilliga fall mindre gynnsamma löneläget på ifrågavarande områden hade det varit önskvärt, att studietiden kunnat ytterligare förkortas. Då detta visat sig omöjligt, måste strävandena i stället inriktas på att

på andra vägar nedbringa studiekostnaderna, särskilt för de mindre bemedlade eleverna.

I avseende på inträdesfordringarna, ett spörsmål som för socialinstitutens del väckt särskilt intresse och varit föremål för ingående diskussion, konstatera *socialutbildningssakkunniga* att ett system så småningom utformats, enligt vilket vissa sökande antagas på grundval av tidigare förvärvade meriter, under det att andra hänvisas till särskilt inträdesprov. De sakkunnige föreslå, att detta system bibehålles, ehuru med viktiga tillägg och förändringar. Ett begränsat antal sökande, som förutom goda meriter i övrigt antingen avlagt akademisk examen eller med goda betyg avlagt studentexamen eller avgångsexamen vid handelsgymnasium, bör sålunda kunna antagas utan prov. Antalet av sådana elever bör emellertid icke överstiga 70 per år. Övriga sökande, vare sig med eller utan högre skolutbildning, vilka fylla de formella kraven på kompetens (praktik, vitsordad fallenhet för vederbörande arbetsområde samt för teoretiska studier m. m.) skola enligt förslaget hänvisas till ett gemensamt inträdesprov. Detta föreslås omfatta svensk skrivning, modern historia, samhällslära och ekonomisk geografi, allt i huvudsaklig överensstämmelse med de för studentexamen fastställda fordringarna, samt återgivande av en föreläsning, som hålles av någon bland institutets lärare. Studenter skulle i regel ej behöva delta i provet i svensk skrivning utan bedömas på grundval av sina studentbetyg i detta ämne. För de kamerala linjerna skulle tillkomma ett prov i bokföring, i huvudsak motsvarande fordringarna för avgångsbetyg från handelsgymnasium. Av alla sökande, oavsett till vilken kategori de i övrigt hänföras, bör krävas antingen studentbetyg i geografi eller inträdesprov i detta ämne. Till grund för urvalet av sökande bör jämte de teoretiska meriterna läggas bedömningen av vederbörandes praktiska fallenhet för ifrågavarande arbetsområde.

Landsorganisationen förordar ett för alla gemensamt inträdesprov såsom garanti för rättvist urval.

I samband härmed har frågan uppkommit om anordnande av en samhällsvetenskaplig tredje årskurs vid vissa folkhögskolor.

Socialutbildningssakkunniga förorda i anslutning till ett förslag av 1927 års skolsakkunniga inrättandet av en sådan, förslagsvis till en början vid tre folkhögskolor. Denna skulle göra det möjligt för ungdomar med god intellektuell begåvning och fallenhet för socialt arbete tillfälle till förberedande utbildning. Genom en sådan åtgärd skulle det även bli möjligt att fylla det behov av utbildning i samhällsvetenskapliga ämnen, som icke kan tillgodoses vid läroanstalter med huvudsaklig uppgift att meddela en kombinerad teoretisk och praktisk fackutbildning för tjänster hos stat och kommun. Över deltagande i tredje årskurs bör meddelas betyg, uppgjort efter vissa normer. Inträdessökande till socialinstitutet, vilka med goda betyg genomgått samhällsvetenskaplig tredje årskurs vid folkhögskola, böra kunna vinna

inträde utan särskilt inträdesprov, och i avseende på dem bör någon maximering ej komma i fråga. De skola således ej heller inräknas i det antal av högst 70 sökande per år, som eljest kan vinna inträde utan särskilt prov. Kostnaderna beräknas för varje kurs till 15 000 kronor jämte 5 000 kronor till stipendier.

Skolöverstyrelsen ansluter sig till förslaget om inrättande av en samhällsvetenskaplig tredje årskurs vid vissa folkhögskolor som förberedelse till studier vid socialinstituten samt har i huvudsak intet att erinra beträffande arten och omfånget av de föreslagna lärokurserna, ej heller beträffande kostnadsberäkningarna. Dock anser överstyrelsen, att undervisningstiden måste utökas, vilket torde böra tillgå så, att en del av det för tredje årskursen avsedda lärostoffet infogas i andra årskursen. Detta kan ske, utan att den senare förändras till sin allmänna karaktär. Genomgång av andra årskurs, för vilken kursplan uppgjorts i anknytning till samhällsvetenskaplig tredje årskurs, bör krävas av dem, som söka inträde vid den sistnämnda. Då man torde kunna utgå ifrån att tillströmningen av elever till samhällsvetenskaplig tredje årskurs kommer att bli mycket stor, hade överstyrelsen ansett önskvärt, att ett större antal tredje årskurser inrättades, än de sakkunniga föreslagit, men vill för närvarande icke framlägga förslag härom.

Styrelsen för socialinstitutet i Göteborg ställer sig betänksam inför den föreslagna anordningen, vilken torde leda till att endast de bland inträdesökande utan studentexamen eller liknande utbildning, som genomgått den tredje årskursen, kunna väntas bli intagna vid socialinstituten.

Departementschefen anför beträffande villkoren för inträde vid socialinstituten samt anordnandet av samhällsvetenskapliga tredje årskurser vid vissa folkhögskolor följande.

Det är en numera allmänt erkänd princip, att vägen till högre utbildning bör stå öppen för den duglige och begåvade utan hänsyn till hans sociala ursprung och ekonomiska villkor. Då det gäller socialinstituten, finnes särskild anledning att understryka kravet på en bred bas för elevrekryteringen. Icke minst viktiga äro de geografiska synpunkterna. Landets vidsträckthet medför betydande skillnader mellan olika landsdelar i fråga om befolkningens levnadssätt och åskådning. Miljömotsättningen mellan de större städerna och landsbygden är likaledes mycket avsevärd. Den som i egenkap av social eller kommunal tjänsteman får sin yrkesutövning förlagd till en miljö, med vilken han icke är förtrogen, har ofta svårt att anpassa sig. Därför vore det icke lyckligt, om socialinstitutens elevkårer skulle bli allt för mycket storstadspräglade eller på annat sätt ensidigt sammansatta. En både geografiskt och socialt allsidig elevrekrytering framstår som ett viktigt önskemål för institutens del.

Intagningen av elever måste bygga på en granskning av de sökandes personliga förutsättningar. Synnerlig vikt bör fästas vid fallenheten för socialt arbete och den praktiska förmågan. De krav, som härvidlag kunna uppställas, utgöra naturligtvis intet hinder för elevrekryterings allsidighet. När det gäller bildningsförutsättningarna möta däremot vissa svårigheter. I städerna finnas fler tillfällen för begåvad ungdom även ur mindre välsituerade hem att förvärva högre skolutbildning än vad fallet är på landsbygden. Därigenom försvåras tillträdet till socialinstituten för landsbygdens ungdom. Fråga är, vad som bör göras för att avhjälpa denna brist.

Jag vill då först erinra om att Kungl. Maj:t den 26 januari 1945 på min föredragning beslutit avlåta proposition till riksdagen angående studehjälps för högre utbildning åt landsbygdens ungdom m. m. I händelse de i nämnda proposition föreslagna åtgärderna genomföras, torde frågan om socialinstitutens elevrekrytering te sig mera lättlost än för närvarande.

Om man åter ser förevarande fråga som ett fristående problem, gäller det närmast att för aspiranter utan högre skolutbildning underlätta inhämtandet av nödiga förkunskaper. Härvidlag synes mig den av de sakkunniga föreslagna utvägen, nämligen inrättandet av en särskild samhällsvetenskaplig kurs vid vissa folkhögskolor, vara i hög grad beaktansvärd. Det må erinras om att 1927 års skolsakkunniga tidigare förordat införande av en på olika linjer uppdelad tredje årskurs vid folkhögskola. Detta förslag har visserligen icke föranlett utfärdande av allmänna bestämmelser i ämnet men har delvis förverkligats vid några folkhögskolor. Specialgymnasiet för lantbruks-, mejeri- och skogsstuderande vid Vilans folkhögskola bör särskilt nämnas i detta sammanhang. Till sitt innehåll erinrar den nu föreslagna kursen närmast om den humanistiskt-medborgerliga linjen enligt 1927 års skolsakkunnigas förslag, ehuru den är mera socialpolitiskt inriktad. Av centralförbundet för socialt arbete har icke utan skäl påpekats, att just denna omständighet vittnar om en viss oklarhet i målbestämningen för den planerade kursen. Om denna skall utgöra en ren förskola till socialinstitutet, föreligger knappast anledning att giva de speciellt samhällsvetenskapliga ämnena ett så framträdande rum i dess kursprogram, som nu föreslagits. Snarare borde då tonvikten läggas på de allmänbildande studier, som möjliggöra deltagande i undervisningen vid socialinstitut. Emellertid synas socialutbildningssakkunniga hava ansett, att den föreslagna kursen icke kan rätt försvara sin plats inom folkhögskolornas undervisning, om den icke vid sidan av sin särskilda uppgift även skänker en speciell medborgerlig utbildning. Av remissyttrandena framgår, att man på flera håll lagt synnerlig vikt vid just denna synpunkt.

För min del anser jag, att en tredje årskurs vid folkhögskola kan få betydelse, både då det gäller att för ungdomar, som icke kunnat förvärva högre skolutbildning, öppna tillträde till socialinstitutet, och då det gäller att skänka kunskap om samhällsförhållandena åt dem, som inom folkrelserna eller i kommunerna vilja ägna sig åt allmänna värv. Anordnandet av en kurs med detta dubbla syfte möter dock vissa svårigheter. Måhända bör en uppdelning på två olika linjer äga rum. I så fall måste av praktiska och ekonomiska skäl frågan om deras samordning undersökas. Vad skolöverstyrelsen anfört rörande fördelningen av det lärostoff, som socialutbildningssakkunniga velat sammanpressa inom den tredje årskursens ram, på två årskurser, synes mig välgrundat. Förslagets genomförande torde sålunda få en allmänare och mera ingripande betydelse för folkhögskolornas undervisning än de sakkunniga förutsatt. Det måste å ena sidan tillses, att folkhögskolans centrala, medborgerligt fostrande verksamhet icke röner ofördelaktigt inflytande av de speciella utbildningsuppgifter, som åläggas den. Å andra sidan får en folkhögskolekurs, som skall skänka en avslutad socialpolitisk utbildning, icke utvecklas till en form av lägre yrkesutbildning med syfte på social och kommunal tjänst. Därigenom skulle den av instituten vidmakthållna utbildningsstandarden på detta område äventyras. Nu nämnda frågor och även andra, företrädesvis pedagogiska spörsmål böra noggrant undersökas, innan den föreslagna tredje

årskursen vid folkhögskolorna erhåller sin definitiva utformning. Jag anser därför, att till en början endast en samhällsvetenskapligt orienterad tredje årskurs bör försöksvis anordnas. Det torde böra uppdragas åt skolöverstyrelsen att med särskild uppmärksamhet följa denna kurs och att med stöd av därunder gjorda iakttagelser verkställa en utredning av de berörda problemen ur alla ifrågakommande synpunkter. Beträffande kostnaderna för en sådan kurs har jag icke funnit anledning till erinran mot de av socialutbildningssakkunniga verkställda beräkningarna, vilka sluta på en summa av 20 000 kronor, varav 5 000 kronor till elevstipendier.

Vad beträffar formerna för intagningen av elever vid socialinstituten torde en detaljerad granskning icke vara nödvändig. Jag förutsätter, att instituten ha sin uppmärksamhet fästad på de önskemål, som framförts i remissyttrandena. Bland annat torde inträdesprovns konstruktion kunna bli föremål för vissa jämkningar. Det kan, synes det mig, också övervägas, om icke en förpraktik av längre omfattning än den reguljära bör tillmätas ett ganska betydande värde, under förutsättning att den är väl vitsordad av en intygsgivare, vars omdömesgillhet icke kan sättas i fråga. En tendens till allmän ökning av förpraktiktiden utöver det normala måttet bör dock icke uppmuntras. Det av socialstyrelsen förordade inlemmandet av förpraktiken i institutens verksamhet skulle medföra så vittgående ekonomiska konsekvenser, att man åtminstone tills vidare torde nödgas avstå från att söka förverkliga detta projekt. Däremot bör det vara angeläget för instituten att genom samarbete med de sociala och kommunala organ, hos vilka blivande elever utföra praktikanttjänstgöring, förskaffa sig ökad möjlighet att bedöma värdet av givna intyg.

Jag vill betona, att ändringar i intagningsförfarandet, som skulle kunna leda till en sänkning av den teoretiska utbildningens nivå, icke synas tillrättliga. Undervisningen vid socialinstituten är intellektuellt krävande och måste till stor del försiggå i högskolemässiga former. För att kunna tillgodogöra sig densamma böra eleverna äga viss studievana och betydande förkunskaper. Ej minst med tanke härpå synes mig de sakkunnigas förslag i huvudsak väl avvägt.

Den föreslagna omorganisationen innebär att ytterligare en *studielinje* skall tillkomma vid socialinstitutet i Stockholm, nämligen den socialkamerala, vilken närmast återgår på de försök, som gjorts vid det nyinrättade institutet i Göteborg. I likhet med arbetsmarknadskommissionen och överståthållarämbetet vill utskottet understryka att en för långt driven specialisering kan innebära vådor för de studerande, vilkas möjligheter att välja mellan olika arbetsfält härigenom kunna begränsas. Även ur de mindre kommunernas, särskilt landsbygdskommunernas synpunkt innebär en långt driven specialisering allvarliga risker. Den nya socialkamerala eller socialkommunala linjen bör emellertid kunna tillgodose behovet av allsidig utbildning för kommunalkamrerare i landskommunerna, under det att den kamerala linjen i sin föreslagna utformning väsentligen är avsedd för de större städerna. Utskottet finner sig därför i likhet med departementschefen kunna tills vidare förorda den föreslagna linjefördelningen under förutsättning att institutens styrelser, där så

Utskottet.

finnes påkallat, kunna vidtaga erforderliga jämkningar. Utskottet har sig bekant att ledningen för institutet i Stockholm under sin hittillsvarande verksamhet sökt bilda sig en uppfattning om sina elevers verksamhet även efter avlagd examen och förutsätter att detta vid båda instituten kommer att ske även i framtiden. Särskild uppmärksamhet bör därvid ägnas de erfarenheter, vilka kunna vara ägnade att belysa frågan huruvida samtliga de nämnda studielinjerna äro erforderliga.

Beträffande den *teoretiska undervisningen* har utskottet icke kunnat underlåta att fästa sig vid att i åtskilliga yttranden kritik riktats mot att så stort utrymme tillmätts ämnet nationalekonomi. Sålunda ha både socialstyrelsen, filosofiska fakulteten vid Lunds universitet, flertalet inom styrelsen för socialinstitutet i Stockholm, centralförbundet för socialt arbete, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet samt svenska landskommunernas förbund ansett mer eller mindre radikala begränsningar i detta hänseende påkallade, medan däremot allenast styrelsen för socialinstitutet i Göteborg och svenska stadsförbundet hävdad en motsatt uppfattning. I detta sammanhang må framhållas, att två ledamöter av socialutbildningssakkunniga i särskilt yttrande framställt kritik mot den föreslagna beräkningen av studietidens längd och därvid särskilt framhållit, att det avsedda kunskapsmålet i nationalekonomi icke torde kunna inhämtas inom den beräknade tiden. Utskottet delar för sin del departementschefens mening om värdet av en undervisning som ger vana att se problemen i större sammanhang men finner å andra sidan att betydelsen av detta moment ej får överdrivas på bekostnad av en nödvändig begränsning av studietiden. Även om, såsom departementschefen framhåller, den för ämnet nationalekonomi beräknade studietiden av ungefär två månader knappast för närvarande kan reduceras, finner utskottet det önskvärt att någon ökning därutöver icke utan starka skäl bör komma i fråga. Vidare finner utskottet det påkallat, att frågan om de nationalekonomiska studiernas omfattning och värde ur praktisk synpunkt upptages till förnyad omprövning, då större erfarenhet kunnat vinnas rörande de utexaminerades duglighet för skilda uppgifter.

Även när det gäller den *praktiska utbildningen* vill utskottet understryka departementschefens uttalande att de erfarenheter som kunna vinnas i längden måste bli utslagsgivande.

Frågan om *inträdesfordringarna* till socialinstitutet har upptagits till ingående diskussion av såväl departementschefen som de sakkunniga. Den lösning som förordats innebär att antalet av de studenter vilka skola kunna antagas utan inträdesprov begränsas till 70 per år vid institutet i Stockholm. Tillträdet för dem, som sakna högre skolbildning, skall vidare underlättas därigenom att tills vidare vid en folkhögskola inrättas en samhällsvetenskaplig tredje årskurs, vid vilken betyg skola givas. De som med goda betyg genomgått sådan kurs skola i likhet med den nyssnämnda kategorien av högst

70 studenter kunna vinna inträde vid socialinstituten utan särskilt inträdesprov.

Utskottet skulle i och för sig finna det tilltalande om — såsom landsorganisationen förordat — för alla sökande gemensamma inträdesprov kunde anordnas vid socialinstituten. De praktiska skäl, vilka anförts mot en sådan lösning, synas emellertid vara övertygande, och utskottet finner därför ej skäl till erinran mot departementschefens yttrande i detta hänseende.

Vad åter beträffar den föreslagna samhällsvetenskapliga tredje årskursen vid folkhögskolorna finner utskottet att en utbildningskurs av detta slag i och för sig skulle kunna få ett betydande värde både ur den allmänt medborgerliga bildningens synpunkt och såsom en förberedelse för dem som ämna söka inträde vid något av socialinstituten. Kursens föreslagna organisation är emellertid ägnad att väcka vissa farhågor. Folkhögskolans centrala uppgift, den medborgerligt fostrande verksamheten, kan möjligen röna mindre fördelaktiga verkningar genom tillkomsten av en tredje årskurs, vid vilken betyg skola ges och som är avsedd som förberedelse för annan högre utbildning av specialiserad karaktär. Skola å andra sidan graderade betyg icke förekomma, torde emellertid konsekvensen kräva, att de som efter genomgång av en sådan kurs söka inträde vid socialinstituten i likhet med flertalet övriga sökande underkastas inträdesprov. Utskottet beaktar de fördelar för denna kategori av sökande, vilka skulle kunna följa med den av departementschefen föreslagna anordningen, men måste för sin del tillmäta de ovan anförda riskerna för folkhögskolans allmänna karaktär större betydelse. Utskottet kan sålunda förorda anslag till den föreslagna, försöksvis anordnade kursen endast under förutsättning dels att denna icke får karaktären av tredje årskurs utan blir en fristående, till viss folkhögskola förlagd kurs i samhällsvetenskapliga ämnen, dels ock att graderade betyg icke skola förekomma. I enlighet med vad departementschefen framhållit bör skolöverstyrelsen med särskild uppmärksamhet följa kursen och med stöd av därunder gjorda iakttagelser verkställa en utredning av de berörda problemen ur alla ifrågakommande synpunkter.

Utskottet vill beträffande socialinstitutens inträdesfordringar slutligen understryka, att en allmän ökning av förpraktiktiden utöver det normala måttet bör motarbetas. Detta utesluter dock icke, att väl vitsordad förpraktik av väsentligt större omfattning än den reguljära kan tillmätas ett betydande värde.

B. Särskilda utbildningsfrågor.

Socialutbildningssakkunniga ha föreslagit, att möjligheter vid socialinstitutet i Stockholm skola öppnas till tentamina och examen *på grundval av självstudier* utan deltagande i undervisningen annat än i mycket begränsad omfattning. Tills vidare bör detta försöksvis ske endast på kamerala och teoretiska linjerna.

Departementschefen har anfört följande.

Tanken att bereda vissa elever möjlighet till avläggande av examen på grundval av självstudier är utan tvivel beaktansvärd. Såsom de sakkunniga framhållit, är det dock förenat med betydande svårigheter att på detta sätt inhämta de teoretiska kurserna. Därtill kommer, att seminariearbete och praktiska övningar under lärares ledning böra intaga en viktig plats i socialinstitutens undervisning. Om den här berörda studievägen skall få någon praktisk betydelse, måste utan tvivel korrespondensundervisning anordnas av instituten. Under alla omständigheter bör dessutom förutsättas, att elever, som vilja begagna denna undervisning, skola tillbringa någon tid vid ett socialinstitut, detta även i sådana fall, då deras praktiska meriter äro synnerligen väl vitsordade.

Jag anser det lämpligt, att ett försök göres med den ifrågavarande anordningen. Skulle det emellertid visa sig, att den icke kommer att utnyttjas i nämnvärd mån, torde kunna ifrågasättas, om den bör äga bestånd, eftersom korrespondensundervisning och handledning av elever, som endast mera tillfälligt uppehålla sig vid instituten, måste innebära en betydande ökning av lärarnas arbetsbörda. Det bör ankomma på socialinstituten själva att i samråd taga ställning till denna fråga.

Socialutbildningssakkunniga ha vidare diskuterat frågan om utbildningens fördelning på en lägre och en högre utbildningslinje. De sakkunniga anse emellertid, att en kortare utbildning än den som nu lämnas vid socialinstituten icke skulle bli tillfredsställande samt att den skulle kunna verka återhållande på tillströmningen till den mera fullständiga utbildningen. Därför bör enligt de sakkunnigas mening icke anordnas någon särskild lägre kurs, som för fram till diplom eller examen. I stället förordas anordnandet av *partiell utbildning* (begränsad högre utbildning). Denna anordning, vilken i viss utsträckning kan bygga på hittillsvarande praxis, skall innebära, att kommunala och sociala tjänstemän m. fl. få tillfälle att vid instituten studera endast vissa särskilda ämnen, i vilka de avlägga tentamina efter de vanliga fordringarna utan att föra sina studier fram till slutexamen och diplom. I stället skola de erhålla ett utdrag ur examensliggaren, utvisande erhållna betyg i de ämnen, i vilka de avlagt tentamina.

I remissyttrande tillstyrkes tämligen enhälligt anordnandet av *partiell utbildning*. Däremot förordas av några myndigheter inrättandet av en lägre examen.

Socialstyrelsen uppställer frågan, på vad sätt den brist på utbildad personal, som kan väntas uppkomma i samband med en kommunal nyindelning, skall täckas. Det gäller att kunna erbjuda de praktiskt förfarna socialvårdsmän, som under en övergångstid torde intagas som tjänstemän, en utbildning, som kan förefalla dem överkomlig och som kan stå öppen för dem, ehuru de icke fylla socialinstitutens inträdesfordringar. För inträde vid en sådan kurs borde krävas exempelvis minst åttaårig väl meriterad verksamhet inom socialvården såsom ordförande, verkställande ledamot eller liknande i social nämnd eller såsom tjänsteman. Denna utbildningsform skulle ha tillfällig karaktär; den normala utbildningsformen på detta

område bör alltid vara den, som avslutas med diplomerings från instituten. Styrelsen inser, att den föreslagna anordningen kan medföra vissa olägenheter, men förordar dock, att en utredning av frågan verkställs. Därefter kunde en kurs av antydd art försöksvis anordnas.

Medicinska fakulteten vid universitetet i Lund ifrågasätter, huruvida icke en lämplig organisation skulle vinnas, om utbildningen uppdelades på tvenne kurser, en högre och en lägre. Den högre skulle givas vid ett centralt institut, den lägre därjämte på ett flertal ställen i olika landsändar. Fakulteten gör gällande, att utbildningens decentralisering skulle medföra åtskilliga fördelar och att en anknytning kunde ske till större sjukvårdsinrättningar, somliga med storstads-, andra med landsbygds klientel.

Länsarbetsnämnden i Örebro län framhåller, att bland dem, som vinna anställning vid arbetsförmedling, finnas sådana, som icke förvärvat utbildning vid socialinstitut. Detta förhållande torde alltså komma att äga rum. Med tanke på personer, tillhörande denna kategori, vilka erhållit eller avse att erhålla anställning i arbetsförmedlingstjänst, torde böra inrättas en assistentkurs om sex månader, vilken med fördel kunde förläggas till socialinstituten.

Barnavårdsnämnden i Göteborg anser, att den fortsatta utbildningen av tjänstemän, som redan vunnit anställning inom socialvården, måste tillgodoses genom inrättande av en kortare utbildning vid socialinstituten. En eller eventuellt två terminers undervisning torde för detta ändamål vara tillfyllest.

Socialvårdsdelegerade i Borås anse, att den nuvarande anordningen av studierna vid socialinstituten medför betydande olägenheter. De höga utbildningskostnaderna nödga den diplomerade att söka befattning med högre lön, varför den lägre befattningen antingen måste besättas med utbildad arbetskraft eller ock bli en genomgångstjänst. Detta leder dels till uppkomsten av en standardsänkning, som de sakkunniga söka undgå, dels till ett oefterrättlighetstillstånd på arbetsplatsen. En lägre och mindre kostsam utbildning skulle bereda befattningshavaren möjlighet kvarstanna å befattningen.

Departementschefen anför följande.

Många kommunaltjänstemän i underordnad ställning ha erforderlig praktisk erfarenhet för att bekläda högre befattningar men sakna en för befordran önskvärd teoretisk skolning. I den mån det av olika skäl är omöjligt för dessa befattningshavare att genomgå en fullständig kurs vid något av socialinstituten, bör möjlighet beredas dem att förvärva kunskaper i sådana ämnen, som äro av särskild betydelse för deras yrkesutövning. En annan utbildningsfråga, som har nära samband med den nu berörda, angår kommunala förtroendemän, vilka erhållit eller skola erhålla tjänstemannaställning. Också här rör det sig i många fall om personer, vilkas individuella förutsättningar för en framgångsrik verksamhet på ledande tjänstemannaposter äro goda. De sakkunnigas förslag om en begränsad högre utbildning, innebärande möjligheter för därtill lämpade personer att följa undervisningen i vissa ämnen och erhålla betyg över sina prestationer, synes mig med tanke på de berörda kategorierna vara väl motiverat. Visserligen kan risken för att den partiella utbildningen kommer att konkurrera med den reguljära icke helt uteslutas. Genom en sorgfällig

avvägning av ämneskombinationer och inträdesfordringar torde denna risk dock kunna i hög grad minskas. Sålunda bör tillses, att endast personer, som genom begåvning, praktisk duglighet och socialt intresse äro av synnerligt värde för allmän verksamhet, komma i tillfälle att åtnjuta ifrågasvarande undervisning.

Sedan länge ha från vissa håll önskemål uttalats om införande vid socialinstitutet i Stockholm av en praktiskt-social examen, byggd på väsentligt mindre kunskapsfordringar än de vedertagna. De sakkunniga, som haft frågan under öfvervägande, ha avböjt tanken på anordnandet av en kortare reguljär utbildningsväg, men i några remissyttranden kommer denna tanke ånyo till uttryck. I regel synes man tänka sig, att den lägre kursen skulle kunna avslutas under loppet av ett år.

Såsom jag redan framhållit, synes det mig angeläget, att en viss utbildningsstandard upprätthålles för social och kommunal tjänst. Man bör sträva efter att skapa en kår av tjänstemän på detta område med någorlunda likvärdig utbildning och goda såväl teoretiska som praktiska kvalifikationer. Avsaknaden av bestämda kompetenskrav försvårar i hög grad denna strävan. Inför valet mellan å ena sidan en längre och värdefullare, å andra sidan en snabbare och mindre grundlig utbildning skulle av begripliga skäl många elever välja den senare. Det kan befaras, att den lägre examen snart bleve normal kompetens för många befattningar. Om detta icke skulle medföra en allmän sänkning av de sociala och kommunala tjänstemännens lönenivå, torde dock en i vissa fall behöfelig höjning av densamma komma att motverkas. En sådan utveckling måste givetvis vara ägnad att ytterligare befästa den kortare och mindre kostsamma men ur kompetenssynpunkt otillfredsställande utbildningens ställning. Jag delar således de sakkunnigas uppfattning på denna punkt.

Emellertid har socialstyrelsen påpekat, att ett särskilt utbildningsbehov kan komma att göra sig gällande under en kortare tid, därest nämligen en kommunal nyindelning, syftande mot större enheter, kommer till stånd. Styrelsen anser, att i så fall en kortare utbildningsväg måste öppnas, men framhåller uttryckligen, att denna lägre utbildning skall vara ett provisoriskt arrangemang. Utan att vilja förringa betydelsen av det problem, som socialstyrelsen har velat framhäva, kan jag för min del av förut antydda skäl, vilka principiellt beaktats jämväl i socialstyrelsens yttrande, icke undgå att ställa mig tveksam till den föreslagna anordningen. Därest öfverhuvud en ettårig utbildningslinje upprättas, torde det bli svårt att vidhålla de anspråk på saklig kompetens, som diplomeringsen från socialinstitutet innebär. Jag ifrågasätter, om icke en lösning av det antydda problemet bör sökas genom samarbete mellan socialinstitutet och kommunerna, innebärande dels en temporär ökning av antalet intagna elever, så långt institutens kapacitet kan medgiva, dels ock ett utvidgat användande av institutens möjligheter att meddela undervisning, som icke leder fram till examen.

Beträffande *specialutbildning* ha *socialutbildningssakkunniga* förordat bland annat anordnande vid socialinstitutet av särskilda kompletteringskurser, avsedda att utbilda för innehav av sådana befattningar, där den vanliga utbildningen icke är till fyllest.

Departementschefen har anfört att speciell yrkesutbildning vore nödvändig för exempelvis arbetsförmedlingsassistenter, tjänstemän inom barna- och ungdomsvården, kuratorer i fångvården, sysslomän vid sjukhus o. s. v. Sådan utbildning kunde icke infogas i de allmänna kurserna, men det syntes önskvärt, att den, i den mån så lämpligen kunde ske, handhades av samma institutioner, som besörjde den grundläggande utbildningen. Vad de sakkunniga föreslagit beträffande anordnandet vid socialinstituten av särskilda utbildningskurser för personer, som ville ägna sig åt vissa mera krävande uppgifter inom socialvården m. m., hade icke givit departementschefen anledning till erinran.

I fråga om anordnandet av *fortbildningskurser* anför *departementschefen*:

Jag vill understryka, vad de sakkunniga anfört rörande vikten av att tillgodose studieintresset hos befattningshavare i social och kommunal tjänst. Den snabba utvecklingen på de sociala och kommunala områdena under de senaste åren har otvivelaktigt utlöst ett starkt behov av fortbildningsmöjligheter för här ifrågavarande tjänstemän. Trots den återhållsamhet, som under krigsåren från statsmakternas sida visats vid behandlingen av frågor om anslag till fortbildningskurser i allmänhet, anser jag mig med hänsyn till i förevarande fall föreliggande speciella omständigheter kunna i princip tillstyrka, att bidrag av statsmedel skola kunna utgå till fortbildningskurser, avsedda för tjänstemän inom socialvården och den kommunala förvaltningen. Frågan om statsbidrag bör i varje särskilt fall avgöras av Kungl. Maj:t efter prövning av kursprogram m. m. Till frågan om medelsanvisningen för nästa budgetår torde jag få återkomma längre fram.

Socialinstituten ha en betydelsefull uppgift att fylla såsom samlingspunkter för yrkesmän på de sociala och kommunala områdena. Jag har därför intet att erinra mot de sakkunnigas förslag, att instituten skola komma att stå såsom anordnare av nu ifrågavarande slag av konferenser, möten och kurser.

Om tid och personaltillgång medgiva, synes det önskvärt, att socialinstituten, såsom de sakkunniga förutsatt, jämväl medverka i den allmänna upplysningsverksamhet rörande sociala och kommunala frågor, som bedrivs av bland annat ett flertal frivilliga bildningsorganisationer.

I likhet med socialutbildningssakkunniga har departementschefen funnit sig icke kunna tillstyrka anordnandet av en lägre utbildningslinje inom socialinstitutens verksamhetsområde. Under remissförfarandet ha emellertid mot denna mening rests bestämda invändningar, vilka enligt utskottets mening icke bort utan vidare avvisas. Inom den kommunala förvaltningen finnas åtskilliga befattningshavare, vilka stanna kvar på tjänster, för vilka den högre utbildningen innebär en överkvalificering. Det är visserligen riktigt, att det i många fall ej i förväg kan avgöras, i vilka fall så sker, och att möjlighet till framtida befordran således bör stå öppen för de lägre befattningshavarna. I den mån för detta ändamål erfordras ytterligare utbildning, kan man emellertid påräkna, att vederbörande kommuner bevilja sina tjänstemän för ändamålet erforderlig ledighet. Farhågorna för att en lägre utbildning skulle så att säga konkurrera ut den högre synas dessutom vara överdrivna. Att märka är

Utskottet.

att exempelvis på det tekniska området tillvaron av gymnasieutbildade ingenjörer alls icke gjort högskoleingenjörerna överflödiga. Med hänsyn till de uttalanden som gjorts i ett flertal remissyttranden anser utskottet det önskvärt att en utredning genom Kungl. Maj:ts försorg verkställes beträffande frågan, huruvida och på vilket sätt vid sidan av den föreslagna partiella utbildningen även en lägre utbildningskurs bör anordnas.

I övrigt har vad departementschefen i denna del anfört icke givit utskottet anledning till erinran eller uttalande.

C. Socialinstitutens förhållande till universitet och högskolor.

Socialutbildningssakkunniga ha föreslagit, att socialinstitutet i större utsträckning än hittills skola ägna uppmärksamhet åt vissa forskningsuppgifter och bland annat tjänstgöra som ett slags sociala och kommunala »laboratorier», där vid sidan av den ordinarie undervisningen även viktiga aktuella problem diskuteras med särskilt intresserade elever och utanför institutet stående, praktiskt verksamma ämbets- och tjänstemän eller kommunalmän.

Departementschefen har anfört följande.

För min del anser jag det i och för sig önskvärt, att socialinstitutet visa vetenskaplig aktivitet. Det finnes, såsom de sakkunniga antytt, åtskilliga områden av betydelse icke minst för det kommunala förvaltningsarbetet, vilka hittills icke uppmärksamats av den akademiska forskningen. Det synes mig lämpligt, att socialinstitutet taga sikte på dylika ämnen. De principiella invändningar, som under remissbehandlingen riktats mot de sakkunnigas förslag, kan jag icke finna berättigade, men jag delar den tveksamhet, som kommit till uttryck beträffande socialinstitutens faktiska möjligheter att göra en vetenskaplig insats. Ingen undervisningsanstalt torde med framgång kunna fullfölja en vetenskaplig målsättning, utan att institutionens centrala verksamhet till någon del inordnas under samma syfte. Vad socialinstitutet angår, skulle detta förutsätta införande av en högre examen, en tanke, som för närvarande icke kan förverkligas.

Man bör emellertid noga skilja mellan önskemålet om vetenskaplig verksamhet från institutets sida och kravet på vetenskaplig halt i undervisningen. Detta krav är oeftergivligt, vad de grundläggande teoretiska ämnena beträffar. I de teoretiska studierna är det kontakten med vetenskaplig forskning, som mest fångslar elevernas intresse och skänker den största behållningen. Utan denna stimulans skulle självstudierna lätt nedsjunka till ett mekaniskt inhämtande av läroboksfakta. Därför böra socialinstitutets lärare i sådana ämnen som nationalekonomi, statskunskap, socialhistoria och kommunalrätt som regel vara vetenskapsmän, även om institutet själva till en början måhända icke komma att bli hårdar för vetenskaplig forskning.

Socialutbildningssakkunniga ha vidare föreslagit, att tillträde till universitet och högskolor skall på vissa villkor medgivas dem som avlagt examen vid institutet utan föregående studentexamen. Sålunda skulle Kungl. Maj:t medgiva var och en, som vunnit inträde såsom studerande vid någotdera av socialinstitutet i Stockholm eller Göteborg samt där-

städes avlagt examen, att — utan hinder av att vederbörande icke avlagt studentexamen — på samma villkor som studenter inskrivas som studerande vid universiteten eller Stockholms eller Göteborgs högskola samt att därstädes avlägga juris kandidatexamen, statsvetenskaplig examen eller filosofisk examen inom den humanistiska sektionen, under förutsättning att den studerande jämte examensbetyg från socialinstitut även företer intyg om godkänd skriftlig och muntlig prövning efter fordringarna för studentexamen i ett modernt språk.

De akademiska myndigheterna ha i sina remissyttranden med få undantag avstyrkt de sakkunnigas förslag i denna del. Ej heller skolöverstyrelsen finner sig kunna biträda detsamma.

Universitetskanslern framhåller, att frågan av de sakkunniga behandlats mycket summariskt. Sålunda har icke närmare angivits, hur språkkunskaperna skola styrkas. Det torde böra fastställas, i vilket språk kunskaper skola fordras. Om behörigheten skall utsträckas till filosofie kandidat- och ämbetsexamen i alla den humanistiska sektionens ämnen, torde språkkunskaper erfordras i två moderna språk. Begränsas däremot behörigheten till att avse samhällsvetenskaper i trängre mening, kan det möjligen vara tillräckligt med studentkunskaper i engelska språket. Kanslern anser en ytterligare utredning av frågan påkallad.

Skolöverstyrelsen anser sig icke kunna tillstyrka den föreslagna generella rätten för dem, som genomgått socialinstitut, att efter komplettering i ett modernt språk inskrivas vid universitet och högskolor. De individuella dispensernas väg är mera tilltalande och mindre bindande, då vid prövningen av ett dispensärende hänsyn kan tagas såväl till omfattningen av den sökandes förkunskaper på skilda ämnesområden som till den individuella studieduglighet han vid institutet lagt i dagen.

Departementschefen anför följande.

Då de sakkunniga funnit sig icke kunna förorda inrättande av en högre examen vid socialinstitutet, ha de för att mera allmänt giva institutens avgångna elever möjlighet till fortsatt utbildning velat ersätta det för närvarande tillämpade dispensförfarandet med generella bestämmelser om rätt för dem som utan avlagd studentexamen diplomerats från socialinstitutet att på visst villkor vinna inträde vid universitet eller högskola och där avlägga examen. Med allt erkännande av förslaget syfte måste jag likväl instämma i den kritik, som riktats mot detsamma. I likhet med flertalet akademiska myndigheter och skolöverstyrelsen anser jag, att det individuella dispensförfarande, som hittills fungerat på ett tillfredsställande sätt, alltså bör bibehållas.

Viktiga skäl tala enligt utskottets mening för att vägar till universitet och högskolor öppnas för dem som utan föregående studentexamen genomgått socialinstitutet. Det förefaller i och för sig lämpligt att detta sker genom en allmän föreskrift, innefattande bestämmelser om den komplettering av språkkunskaperna, som kan vara erforderlig. Å andra sidan måste väsentlig betydelse tillmätas de invändningar mot sakkunnigförslaget, som i denna del

Utskottet.

gjorts av universitetskanslern. Den slutliga lösningen av frågan torde därför böra anstå till dess sådan erfarenhet vunnits, att efter ytterligare utredning generella bestämmelser kunna utfärdas.

I övrigt har vad departementschefen i denna del anfört icke givit utskottet anledning till erinran eller uttalande.

III. Utbildningskapaciteten.

För närvarande antagas vid socialinstitutet i Stockholm årligen 130—140 studerande. Vid institutet i Göteborg ha under innevarande budgetår — institutets första arbetsår — antagits sammanlagt 53 studerande.

Socialutbildningssakkunniga ha på grundval av vissa statistiska beräkningar kommit till den uppfattningen, att en ökning av utbildningskapaciteten vid båda instituten är erforderlig. De räkna sålunda med, att institutet i Stockholm bör kunna antaga 120—230 och institutet i Göteborg högst 100 studerande per år.

Departementschefen anför följande.

Jag finner det uppenbart, att alla beräkningar rörande den sannolika platstillgången på det sociala och kommunala området måste vara tämligen osäkra. De sakkunniga ha verkställt en omfattande undersökning för att komma till hållbara resultat och ha därvid kommit fram till att årligen omkring 200 personer med högre socialpolitisk och kommunal utbildning böra utexamineras. Några väsentliga erinringar, grundade på nu kända förhållanden, ha icke heller riktats mot deras uppskattningar, vilka därför torde giva en godtagbar vägledning vid bestämmandet av den omfattning, som intagningen av elever vid instituten tills vidare bör äga. Härvid är att märka, att den årliga intagningen — om den normala avgången av elever, vilka ej fullfölja sina studier, beaktas — icke kan begränsas till 200. En sådan begränsning ha de sakkunniga ej heller ifrågasatt utan ha räknat med en väsentligt högre intagningskapacitet eller maximalt 330 nyintagna elever vid båda instituten. Rekryteringen av de olika utbildningslinjerna bör såvitt möjligt anpassas efter det i varje fall föreliggande arbetsmarknadsläget. Måhända bör därför intagningen på den socialkommunala linjen, såsom svenska landskommunernas förbund antyder, under de närmaste åren ske med viss försiktighet.

En framtidsfråga, vilken behandlas i yttranden av ett flertal myndigheter och organisationer, gäller den situation, som inträder, om en kommunal indelningsreform, eventuellt i förening med andra förändringar, hastigt skulle föranleda ett starkt ökat behov av tjänstemän med högre socialpolitisk och kommunal utbildning. I den mån det här rör sig om en stadigvarande ökning av antalet befattningar, som stå socialinstitutens elever till buds, är det givet, att, så snart situationen kan överblickas, åtgärder böra vidtagas antingen för en ökning av institutens undervisningskapacitet eller ock för upprättande av ett tredje institut. Därest åter en huvudsakligen tillfällig uppgång i antalet lediga tjänster inom socialvården och den kommunala verksamheten skulle inträda, blir problemet mera svårlöst. Vad denna fråga beträffar tillåter jag mig hänvisa till vad jag i det föregående anfört vid behandlingen av de sakkunnigas förslag till partiell utbildning vid socialinstitutet.

Mot de beräkningar av den erforderliga utbildningskapaciteten, vilka gjorts av socialutbildningssakkunniga, finner utskottet i likhet med departementschefen icke skäl att göra någon erinran.

IV. Studietidens ekonomi.

Vid socialinstitutet i Stockholm utgå för närvarande elevavgifter efter följande grunder.

På *socialpolitiska linjen* betalas för var och en av det första läsårets tre terminer och för höstterminen andra läsåret 100 kronor samt för den återstående studietiden 10 kronor i terminen. Detta innebär, att summan av terminsavgifter under hela studietiden blir 420—430 kronor. På *kommunala linjen* och *samhällslinjen* betalas likaledes för var och en av det första läsårets tre terminer 100 kronor men såväl för höstterminen andra läsåret som för följande terminer endast 10 kronor. Summan av terminsavgifterna för hela studietiden blir på dessa linjer i regel 310 kronor. Någon särskild inskrivningsavgift erlägges ej; däremot utgår på samtliga linjer en examensavgift på 50 kronor. Till institutets elevkår, i vilken medlemsskap är obligatoriskt, erlägges en årsavgift av 15 kronor. Institutets inkomster av elevavgifter ha under senare år uppgått till cirka 50 000 kronor, utgörande i runt tal 45 procent av institutets sammanlagda inkomster.

Vid stockholmsinstitutet finnes ett begränsat antal friplatser (för innevarande budgetår 23 stycken), avsedda för medellösa och mindre bemedlade studerande. Av institutets nuvarande statsbidrag skall ett belopp av minst 5 000 kronor användas för detta ändamål eller för nedsättning av undervisningsavgifter. Slutligen kunna studerande vid institutet erhålla stipendier ur vissa fonder, varjämte Stockholms stad för samma ändamål under senare år anslagit ett belopp av 3 300 kronor.

Vid socialinstitutet i Göteborg uttagas för närvarande på såväl *sociala* som *socialkommunala linjen* samma avgifter som på stockholmsinstitutets socialpolitiska linje, d. v. s. för hel kurs minst 420 kronor jämte en examensavgift av 50 kronor. I elevavgifter beräknas för innevarande budgetår inflyta cirka 14 000 kronor, vilket motsvarar 27 procent av institutets sammanlagda inkomster. För beredande av friplatser eller nedsättning av undervisningsavgifter står till förfogande ett belopp av 6 000 kronor, varav 1 000 kronor utgöra del av institutets statsbidrag och 5 000 kronor utgöras av kommunala anslag.

Socialutbildningssakkunniga hade förordat, att samtliga vid de båda instituten nu utgående termins- och examensavgifter skulle avskaffas och undervisningen sålunda bli helt kostnadsfri. Vidare föreslago de sakkunniga, att stipendier av allmänna medel skulle utgå till 30 à 40 elever i varje årskurs vid institutet i Stockholm och 15 à 20 elever i varje årskurs vid institutet i Göteborg. Varje stipendium skulle utgå med högst 60 kronor per månad, dels under normaltiden för de teoretiska studierna (omkring 16 månader), dels under högst 5 månaders praktiktjänstgöring. Dessa stipendier skulle visser-

ligen täcka endast en del av levnadskostnaderna, men genom begränsningen av stipendiebeloppen skulle det bli möjligt att hjälpa ett relativt stort antal elever utan att totalkostnaderna bleve alltför höga. Det årliga medelsbehovet för de föreslagna stipendierna beräknades till 30 000 kronor för Stockholmsinstitutet och 15 000 kronor för Göteborgsinstitutet. De sakkunniga förutsatte att de med sloandet av undervisningsavgifterna förenade kostnaderna skulle delas lika mellan staten och de av institutens upprätthållande särskilt intresserade kommunerna.

Departementschefen har anfört följande.

En ur social och geografisk synpunkt allsidig elevrekrytering kan icke säkerställas enbart genom åtgärder med syfte att jämna vägen till instituten för personer utan högre skolutbildning. De sakkunniga ha därför beaktat även kostnaderna under studietiden och i syfte att nedbringa dessa, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, föreslagit, dels att samtliga undervisningsavgifter skola slopas, dels att möjlighet skall öppnas för eleverna att erhålla stipendier av allmänna medel.

De principiella invändningar, som riktats mot förslaget om avskaffande av undervisningsavgifterna, torde icke kunna fränkännas vikt. Med hänsyn till i detta fall föreliggande särskilda omständigheter anser jag mig likväl kunna tillstyrka kurs- och examensavgifternas borttagande.

Önskemål ha i några remissyttranden framställts om högre statsbidrag till elevstipendier än de sakkunniga föreslagit. Beträffande antalet stipendier finner jag icke anledning för närvarande frånga de sakkunnigas beräkningar. I likhet med de sakkunniga anser jag det vidare vara lämpligt, att understödet utgår i huvudsak enligt de normer, som gälla för stipendier till elever vid bland annat folkhögskolor. Om riksdagen godkänner den i årets åttonde huvudtitel föreslagna höjningen av maximibeloppet för dylika stipendier, skulle alltså stipendium kunna beviljas elev vid socialinstitut med högst 75 kronor per månad.

Till det av de sakkunniga berörda spørsmålet om fördelningen mellan staten och vederbörande kommuner av kostnaderna för studiehjälpen liksom till frågan om medelsbehovet för stipendier för nästa budgetår torde jag längre fram få återkomma.

Jag torde slutligen få erinra om att redan nu lån ur allmänna studielånefonden i ett icke ringa antal fall tilldelats elever vid socialinstitutet i Stockholm. Den omständigheten, att stipendier av allmänna medel nu förordas skola kunna utgå till socialinstitutens elever, bör enligt min mening icke för framtiden utesluta denna kategori av studerande från möjlighet att erhålla statliga studielån. Jag vill också betona, att studiehjälpen enligt det av mig tillstyrkta förslaget icke har den omfattning, att den skulle göra ytterligare tillskott från intresserade organisationer eller företag på något sätt överflödiga.

Utskottet.

I likhet med departementschefen finner sig utskottet med hänsyn till i detta fall föreliggande särskilda omständigheter kunna tillstyrka att kurs- och examensavgifterna borttagas.

Vad därefter beträffar stipendierna har departementschefen förordat att understöd skall utgå i huvudsak efter de normer, som gälla för stipendier till

elever vid bland annat folkhögskola. Med hänsyn till vad Kungl. Maj:t i nämnda avseende föreslagit innevarande års riksdag har det högsta stipendiebeloppet beräknats till 75 kronor per månad.

Utskottet får erinra därom, att innevarande års riksdag i anledning av ovannämnda förslag om ett högsta stipendiebelopp av 75 kronor för månad åt eleverna vid folkhögskola i sin skrivelse nr 8 anført, att åtskilliga skäl talade för principen att helt obemedlade elever borde kunna få alla sina kostnader för genomgång av en folkhögskolekurs täckta genom stipendier, helt eller delvis av statsmedel. Sedermera har riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående studiehjälp åt landsbygdens ungdom i skrivelsen nr 351 uttalat, att starka skäl talade för den principen, att stipendierna för såväl teoretiska som praktiska studier för helt obemedlade studiebegåvade lärjungar från både landsbygden och städer och tätorter avpassades så, att de i huvudsak gäve full behovstäckning. Riksdagen förutsatte, att samtliga stipendiefrågor av detta eller liknande slag om möjligt redan vid nästa års riksdag komme att lösas i överensstämmelse med den sålunda angivna principen. I avvaktan härpå och för att redan vid innevarande års riksdag i viss mån tillmötesgå det ovannämnda önskemålet fann riksdagen sig böra redan nu vidtaga en jämkning i det beträffande ungdom från landsbygden föreslagna högsta stipendiebeloppet. För att giva den stipendieutdelande myndigheten önskvärd rörelsefrihet vid stipendieutdelningen ansåg riksdagen att i särskilda fall, nämligen då det vore fråga om helt obemedlade lärjungar, stipendiebeloppet borde kunna utgå med högst 800 kronor för läsår.

Utskottet finner de skäl, vilka föranlett ifrågavarande jämkning av stipendiebeloppen beträffande den sistnämnda gruppen av studerande ungdom, vara tillämpliga även i fråga om de studerande vid socialinstituten. Till följd av utbildningstidens fördelning på teoretiska studier och praktik stöter det emellertid i detta fall på svårigheter att fastställa ett visst högsta stipendiebelopp för läsår. Utskottet vill därför — med tillämpning av de grunder vilka föranlett den ovannämnda beräkningen av ett högsta stipendiebelopp av 800 kronor för läsår — förorda, att beträffande de studerande vid socialinstituten tills vidare under nästa budgetår stipendiebeloppen i särskilda fall, nämligen då det är fråga om helt obemedlade lärjungar, må kunna stiga till 90 kronor för månad, dock för hela studietiden högst 1 900 kronor. Till frågan om medelsbehovet för ändamålet återkommer utskottet i det följande.

Departementschefen har icke föreslagit att någon central myndighet erhåller i uppdrag att handhava stipendietillsättningen. Utskottet har icke funnit något att invända häremot, enär anslagen för stipendier fördelas på de båda socialinstituten, och utskottet förutsätter, att socialinstitutens organ vid tillämpning av de ovan förordade grunderna för utdelningen av stipendier komma att samråda med studielånenämnden.

Vad departementschefen i övrigt under detta avsnitt anført har icke givit utskottet anledning till erinran eller uttalande.

V. Socialinstitutens administration m. m.*A. Personalfrågor.*

På grundval av uppgifter i de sakkunnigas betänkande samt från socialinstitutet direkt inhämtade upplysningar har sammanställts följande redogörelse för institutens nuvarande personalorganisation m. m.

För närvarande finnas vid socialinstitutet i Stockholm inga heltidsanställda lärare. Undervisningen bedrivs genom utomstående lärarkrafter, vilka uppbära visst arvode per undervisningstimme (i regel 30 kronor jämte 10 kronor i kristillägg) samt särskild ersättning för examination (i regel 100 kronor). Till institutet äro därjämte knutna dels en föreståndare, vilken — förutom ersättning för undervisning och examination — uppbär ett årsarvode av 1 300 kronor, dels en biträdande föreståndare, som — utom ersättning för undervisning och examination — åtnjuter ett arvode av 6 000 kronor för år räknat. Sistnämnda befattningshavare avses skola ägna ungefär halva sin tid åt institutet och där handlägga löpande ärenden.

Andra befattningshavare vid institutet äro emellertid heltidsanställda. Bland dessa märkas främst föreståndaren och biträdande föreståndaren för den praktiska sociala kursen, vilka åtnjuta avlöning med respektive 9 000 och 6 300 kronor för år inklusive dyrtidstillägg och provisorisk löneförbättring. För kommunala linjen finnes ingen motsvarande befattning. Institutets expedition och kansli handhaves av en expeditiönsföreståndare, vilken i stor utsträckning även förmedlar kontakten mellan lärare och elever; med denna befattning är förenad en avlöning av 5 600 kronor, inklusive tillägg. Det till institutet knutna socialvetenskapliga biblioteket förestås av en bibliotekarie med en årlig avlöning av 7 500 kronor; den nuvarande innehavaren av tjänsten meddelar dessutom viss undervisning, för vilken särskild ersättning, sammanlagt cirka 5 000 kronor, utgår. Vid biblioteket tjänstgör vidare en assistent med en årlig avlöning av för närvarande 4 580 kronor. Slutligen finnas vid institutet två skrivbiträden; den ena av dessa befattningar, med vilken är förenad kassa- och bokföringsgöromål, är avsedd för expeditionen, medan innehavaren av den andra befattningen tjänstgör hos föreståndaren för den sociala praktiska kursen. Någon vaktmästare finnes icke vid institutet, enär vaktmästargöromålen enligt överenskommelse med Stockholms högskola bestridas av högskolans inom fastigheten placerade vaktmästare.

Vid socialinstitutet i Göteborg utgår ersättning till timlärare och examinators med 25 kronor för föreläsningstimme — ett belopp som av institutets styrelse betecknas såsom ovanligt lågt — samt med 10 kronor per elev för examinationsbestyren. Institutets föreståndare uppbär ett årsarvode av 3 000 kronor. I övrigt finnas vid göteborgsinstitutet en heltidsanställd föreståndare för den praktiska kursen, vilken har viss föreläsnings- och examinationsskyldighet och åtnjuter en årslön av 10 800 kronor, samt ett expeditiönsbiträde, vars befattning har heltidskaraktär och är förenad med en avlöning av 3 000 kronor för år räknat. Institutets kassa och räkenskaper handhavas tillsvidare av en av styrelsens ledamöter utan ersättning från institutets sida.

Socialutbildningssakkunniga framhålla, att Stockholmsinstitutet för framtiden icke kan undvara heltidsanställda lärare, ehuru därutöver även i fortsättningen utomstående föreläsare i mycket stor utsträckning böra och kunna

anlitas. Utöver befattningen som ledare av den sociala praktiska kursen, vars innehavare bör benämnas lärare i praktisk socialvård, torde komma att erfordras fyra tjänster, varav en för stats- och kommunalkunskap, en för nationalekonomi och socialpolitik, en för sociallagstiftning och en för kommunal bokföring. Innehavaren av den sistnämnda tjänsten bör även leda den praktiska utbildningen på det kommunalt administrativa och kamerala området. Denna ämnesfördelning bör emellertid, framhålla de sakkunniga, icke en gång för alla fastslås. Anpassningen av lärartjänsternas art och omfattning efter utbildningsbehovet och tillgången på lämpliga lärarkrafter bör så mycket som möjligt underlättas. En av de ordinarie lärarna synes dock alltid böra representera ettdera av de grundläggande teoretiska ämnena nationalekonomi och statskunskap, under det att en annan företräder sociallagstiftning. I de ämnen, där fasta lärartjänster ej finnas, bör undervisningen även framgent bedrivas genom timlärare. Därutöver böra anlitas för undervisningen assistenter och amanuenser. De sakkunniga förutse slutligen, att ytterligare en befattning såsom lärare i praktisk socialvård skall visa sig erforderlig vid Stockholmsinstitutet.

De fast anställda lärarna i examensämnen skola enligt de sakkunnigas förslag utöver sin ordinarie undervisning och examination dels bedriva forskningsarbete, dels meddela handledning åt studerande, som förbereda sig för tentamina och examina utan att deltaga i undervisningen, dels medverka i det fria bildningsarbetet på hithörande områden. De böra även upprätthålla kontakten med praktisk socialpolitisk och kommunal verksamhet. De sakkunniga räkna med, att deras undervisningsskyldighet skall utgöra i genomsnitt under läsåret 7 veckotimmar.

Som villkor för innehav av fast lärartjänst, innefattande något av ämnena nationalekonomi, stats- och kommunalkunskap, socialpolitik, psykologi, socialhygien eller kommunal rättskunskap, bör enligt de sakkunniga föreskrivas, att sökanden äger styrkt kompetens för vetenskaplig undervisning i de i tjänsten ingående ämnena. Härmed avses normalt docentkompetens, ehuru i särskilda fall undantag kunna komma i fråga beträffande vetenskapsmän med i övrigt väl vitsordad kompetens.

De sakkunniga föreslå, att löneförmåner m. m. för fast anställda befattningshavare vid socialinstitutet i Stockholm bestämmas i enlighet med vissa lönegrader i den statliga löneplanen för extra ordinarie tjänstemän. Lärare i examensämne torde böra avlönas enligt lönegraden Eo 28, varjämte till institutets rektor föreslås utgå ett tilläggsarvode av 3 000 kronor årligen. För läraren i praktisk socialvård föreslås placering motsvarande lönegraden Eo 26, för bibliotekarien lönegraden Eo 24 samt för de biträdande lärarna i praktisk socialvård och expeditiönsföreståndaren lönegraden Eo 16. Lärare och övriga befattningshavare med fast anställning böra enligt de sakkunniga kunna erhålla pensionsrätt i statens pensionsanstalt. Pensionsförmånerna böra så nära som möjligt överensstämma med vad som gäller för stats-

tjänstemän i motsvarande lönegrader. I betänkandet erinras emellertid om att frågan om statens pensionsanstalts verksamhet nyligen överlämnats till utredning genom särskilda sakkunniga, och det framhålles, att även nu berörda pensionsfråga lämpligen bör hänskjutas till dessa sakkunniga.

Inrättandet av fasta lärartjänster vid socialinstitutet i Göteborg anse de sakkunniga tills vidare kunna anstå. När sådana tjänster komma till stånd, bör avlöningen för dessa befattningshavare bestämmas efter samma lönegrader som vid stockholmsinstitutet. Vissa fast anställda befattningshavare anses emellertid bliva erforderliga på ett tidigt stadium. Sålunda ha de sakkunniga vid sina kostnadsberäkningar utgått ifrån att vid göteborgsinstitutet komma att finnas en ledare av den praktiska utbildningen, avlönad enligt lönegraden Eo 26, och en expeditionsföreståndare, avlönad enligt lönegraden Eo 16. Vidare böra finnas en kontorist vid biblioteket, ett skrivbiträde och en vaktmästare. Till den lärare, som förestår biblioteket, bör utgå ett arvode på 1 000 kronor.

Statskontoret anser, att behovet av fasta lärartjänster kan ifrågasättas. Om emellertid sådana tjänster skola inrättas, finner statskontoret, att den för läroverkslektorer fastställda lönegradsplaceringen (A 27) lämpligen kan tjäna till vägledning. Högre vetenskaplig kompetens än filosofie doktorsgrad behöver ej krävas.

Universitetskanslern finner det ej ändamålsenligt, att socialinstitutet i Stockholm anställer så många fasta lärare som i betänkandet förordats. Ej heller torde det vara nödvändigt att kräva docentkompetens av samtliga dessa lärare. Vad föreståndaren beträffar, är det helt visst önskvärt, om än ej nödvändigt, att han äger dylik kompetens. Lärare i socialpolitik, sociallagstiftning och dylika ämnen böra framför allt äga stor praktisk erfarenhet och förtrogenhet med ifrågakommande samhällsproblem.

Styrelsen för socialinstitutet i Stockholm ifrågasätter, om någon fast lärartjänst i nationalekonomi och socialpolitik lämpligen bör komma i fråga. Dels bör undervisningen i nationalekonomi enligt styrelsens mening begränsas, dels kan undervisning i de båda ämnena icke alltid med fördel meddelas av samma lärare. Styrelsen anser därför, att för närvarande endast tre fasta lärartjänster böra nyinrättas, av vilka en bör gälla stats- och kommunalkunskap. Enligt styrelsens mening vore det i hög grad önskvärt, att den sistnämnda av dessa i alla avseenden likställdes med en professur. För de övriga båda lärartjänsterna bör ämnesområdet bestämmas från fall till fall.

Styrelsen för socialinstitutet i Göteborg yrkar, att institutet beredes möjlighet att tillsätta — förutom befattningen som ledare för den praktiska utbildningen — ytterligare en fast lärarbefattning. Ämnesområdet för denna lärarbefattning skulle huvudsakligen omfatta kommunal hushållning och lämpligen benämnas kommunalekonomi. Läraren i detta ämne skulle ha en sådan utbildning, att han även kunde åtaga sig forskningsuppgifter, men enligt styrelsens mening vore det knappast nödvändigt att kräva docentkompetens.

Centralförbundet för socialt arbete vill ersätta den föreslagna fasta lärartjänsten i nationalekonomi och socialpolitik vid institutet i Stockholm med en lärartjänst i socialpolitik. Förbundet anser icke, att krav på docentkompetens bör uppställas för erhållande av lärarbefattning vid instituten, ej heller för

rektorsbefattning. Det viktigaste är att erhålla praktiskt orienterade och kvalificerade lärarkrafter. Åtminstone en fast lärartjänst synes redan nu böra inrättas i Göteborg, då det är svårare att erhålla kompetenta tillfälliga lärarkrafter i Göteborg än i Stockholm.

Två ledamöter av styrelsen ha reserverat sig mot tanken på slopande av vetenskaplig kompetensgrad för lärartjänsterna i nationalekonomi och statskunskap.

Departementschefen har anfört följande.

Socialinstitutet i Stockholm arbetar väsentligen med utomstående lärarkrafter, vilka vid sidan av uppgifter på annat håll ha undervisningen vid institutet som bisyssla. Det har lyckats institutet att som medarbetare förvärva universitetslärare och socialt verksamma personer i framskjuten ställning. Det hittills tillämpade systemet medför sålunda påtagliga fördelar. Om verksamheten utvidgas på föreslaget sätt, erhåller emellertid undervisning och examination så stor omfattning, att fasta lärare måste anställas. Även metodiska skäl kunna anföras till stöd för önskemål i sådan riktning. Man kan icke vänta sig enhetlig och fullt effektiv planläggning av undervisningen, ej heller personlig handledning av eleverna i deras självstudier, så länge institutet är helt beroende av tillfälliga lärare. Jag finner det därför angeläget, att fasta lärartjänster upprättas i sådana ämnen som nationalekonomi, stats- och kommunalkunskap, socialpolitik och kommunal hushållning.

De sakkunniga ha föreslagit fyra lärarbefattningar i teoretiska ämnen vid institutet i Stockholm. Från några håll har gjorts gällande, att antalet skulle kunna minskas till tre. Denna uppfattning finnes även företrädd inom institutets styrelse. Starka skäl tala också för de sakkunnigas förslag. Då kostnaderna för undervisningens och examinationens upprätthållande genom utomstående numera endast obetydligt understiga lönekostnaden för fasta lärare, har styrelsen för socialinstitutet i Stockholm i sin framställning om statsbidrag för nästkommande budgetår, trots att styrelsen endast räknat med tre nya lärartjänster, icke ansett sig kunna räkna med ett mindre medelsbehov än de sakkunniga. Det torde böra ankomma på institutets blivande ledning att besluta om antalet fasta lärarbefattningar. För att denna skall vara oförhindrad att, om den så önskar, följa de sakkunnigas förslag, finner jag det lämpligt, att anslagsberäkningarna grundas på antagandet, att fyra dylika befattningar i teoretiska ämnen komma att inrättas. En av lärarna bör samtidigt vara institutets rektor. Ämneskombinationerna torde få fastställas från fall till fall med hänsyn till å ena sidan undervisningens krav, å andra sidan förefintligheten av kvalificerade sökande.

Enligt de sakkunnigas mening bör upprättandet av fasta lärarbefattningar vid socialinstitutet i Göteborg anstå, till dess undervisningen erhållit större omfattning. Härför tala utan tvivel goda skäl. Då svårigheterna att erhålla kompetenta tillfälliga föreläsare torde vara större i Göteborg än i Stockholm, anser jag mig dock böra stödja den av göteborgsinstitutets styrelse gjorda framställningen om att medel måtte beräknas för anställande av en lärare i ämnet kommunalekonomi.

Medan de sakkunniga ha förordat uppställande av krav på docentkompetens för institutets fasta lärare i teoretiska ämnen — undantag skulle dock kunna medgivas i enstaka fall — har såsom av den lämnade redogörelsen framgår universitetskanslern givit uttryck åt uppfattningen, att en högre vetenskaplig meritering icke kan anses erforderlig för lärarna vid socialinstitutet.

Jag har redan haft anledning betona vikten av att socialinstitutens lärarkår innesluter personer med utpräglat vetenskaplig inriktning och förmåga. Man kan dock icke förbise, att upprätthållandet av krav på docentkompetens kan vålla svårigheter vid tjänstetillsättningar. Om alltför stor vikt lägges vid vetenskapliga meriter, kan nämligen risk uppstå för en sådan begränsning av lärarrekryteringen, att praktiskt skolade krafter, vilka för socialinstitutens del äro av synnerligt värde att förvärva, icke kunna ifrågakomma. Jag anser det önskvärt, att institutens rektorer äga docentkompetens, men kan icke förorda, att detta göres till ett ovillkorligt krav. Klart är under alla förhållanden, att stora fordringar måste ställas på rektorerna likaväl som på övriga lärare i teoretiska ämnen. Vid sidan av grundlig akademisk utbildning böra de helst äga praktisk erfarenhet av social eller kommunal verksamhet. Endast ett fåtal personer, vilka i allmänhet redan intaga framstående ställningar, kunna motsvara sådana anspråk. Personer, tillhörande denna kategori, torde icke reflektera på befattningar vid instituten, med mindre goda löneförmåner beredas dem. Den av de sakkunniga yrkade löneplaceringen innebär i realiteten, att vederbörande bli jämställda med läroverkens lektorer. Häremot har i princip icke riktats någon erinran i remissyttrandena. I överensstämmelse med de sakkunniga förordar jag därför, att för lärarna i teoretiska ämnen avlöning beräknas enligt lönegraden Eo 28 i det statliga lönesystemet. Rektor bör erhålla särskilt arvode vid sidan av lönen, vilket tills vidare dock icke bör sättas högre än 2 000 kronor. Skulle rektors befattning under en övergångstid komma att, liksom de hittillsvarande föreståndarbefattningarna, innehavas såsom bisyssla, bör hinder givetvis icke möta att fastställa ett högre arvode.

Vad de sakkunniga anfört om behovet av assistenter och amanuenser för den teoretiska undervisningen föranleder ingen erinran från min sida.

För den praktiska undervisningen vid stockholmsinstitutet, vilken för närvarande handhaves av en lärare och en biträdande lärare, torde ännu en biträdande lärare erfordras. Likaså erfordras en heltidsanställd ledare för den praktiska utbildningen vid institutet i Göteborg. För denne liksom för läraren i praktisk socialvård vid institutet i Stockholm torde avlöningen böra bestämmas enligt lönegraden Eo 26. Avlöningen till de biträdande lärarna i praktisk socialvård synes böra beräknas enligt lönegraden Eo 16.

Beträffande bibliotekarien vid socialinstitutet i Stockholm förordar jag, under hänvisning till den ståndpunkt, som i årets statsverksproposition intagits till frågan om löneställningen för viss vetenskaplig personal vid arkiv, bibliotek och museer, att avlöningen till innehavaren av nämnda befattning beräknas enligt lönegraden Eo 22.

I enlighet med de sakkunniga anser jag lämpligt, att frågan om beredande av pensionsrätt i statens pensionsanstalt åt fast anställda lärare m. fl. befattningshavare i första hand göres till föremål för övervägande i samband med den pågående utredningen rörande pensionsanstaltens framtida verksamhet.

Utskottet.

Utskottet delar departementschefens uppfattning om vikten av att socialinstitutet få en ur olika synpunkter högt kvalificerad lärarkår och att inrättandet av ett antal fasta lärarbefattningar icke längre torde kunna uppskjutas. Å andra sidan torde det, som av departementschefen i likhet med universitetskanslern framhållits, icke vara nödvändigt att kräva docentkompetens av

samtliga dessa lärare. När det gäller antalet har i ett par remissyttranden, bland annat av styrelsen för socialinstitutet i Stockholm, gjorts gällande att någon fast lärarbefattning i nationalekonomi icke skulle vara erforderlig och att därför vid institutet i Stockholm endast tre fasta lärartjänster skulle behöva nyinrättas. Någon nämnvärd ekonomisk besparing uppkommer icke genom denna inskränkning, enär anlitaandet av utomstående lärarkrafter torde draga ungefär samma kostnader som åtgå till avlönande av en fast anställd lärare. Med hänsyn jämväl till vad utskottet tidigare anfört rörande en omprövning av det utrymme, vilket bör tillmätas ämnet nationalekonomi, synes det dock utskottet lämpligt att lärarbefattningen i detta ämne ej får fast karaktär förrän närmare erfarenhet vunnits.

Vad därefter beträffar lönerna för lärare och övriga befattningshavare vid instituten har departementschefen föreslagit att dessa skola beräknas i enlighet med vissa lönegrader i civila icke-ordinarie-reglementets löneplan Eo, trots att instituten bevara sin ställning av särskilda, halvstatliga stiftelser. Sålunda skulle lönerna beräknas enligt lönegrad Eo 28 för fast anställda lärare i examensämnen, Eo 26 för lärare i praktisk socialvård, Eo 22 för bibliotekarien och Eo 16 för de biträdande lärarna i praktisk socialvård. Utskottet, som i likhet med departementschefen finner det lämpligt att de fast anställda lärarna i examensämnena erhålla samma löneförmåner som lektorer, finner lönen för dessa böra beräknas i enlighet med lönegrad A 27. I övrigt torde löneplan Eo kunna ligga till grund för löneberäkningarna. Departementschefens förslag föranleder härvidlag från utskottets sida ingen annan erinran än att bibliotekarietjänsten bör, med hänsyn till att de därmed förenade åliggandena numera äro så omfattande att befattningen har karaktär av heltidstjänst och till den ståndpunkt innevarande års riksdag intagit till löneställningen för jämförliga befattningar vid statens arkiv, bibliotek och museer, avlönas i enlighet med lönegraden Eo 23. Utskottet förutsätter härvid att krav på avlagd licentiatexamen uppställas för befattningen.

I avvaktan på att pensionsfrågan för institutets lärare och tjänstemän finner sin lösning torde mot de vanliga pensionsavdragen svarande belopp tills vidare böra innehållas vid lönernas utbetalande.

Departementschefens yttrande i denna del ger i övrigt icke anledning till någon erinran från utskottets sida.

B. Socialinstitutens ledning m. m.

Socialinstitutet i Stockholm utgör en fristående stiftelse under egen styrelse. Ordföranden i styrelsen förordnas av Kungl. Maj:t; ledamöter äro valda, sju av styrelsen för centralförbundet för socialt arbete, två av styrelsen för Stockholms högskola, två av styrelsen för svenska stadsförbundet, fem av Stockholms stadsfullmäktige, två av styrelsen för svenska landstingsförbundet, två av styrelsen för svenska landskommunernas förbund. Dessutom inträder institutets föreståndare såsom självskriven ledamot. Organisa-

tionen har sin förklaring genom omständigheterna vid institutets tillkomst. Centralförbundet för socialt arbete är moderorganisation för socialinstitutet i Stockholm. Av Stockholms stad har institutet sedan sin tillkomst åtnjutit anslag. De kommunala sammanslutningarnas medverkan torde icke tarva närmare förklaring. Förhållandet till Stockholms högskola betingas dels därav, att åtskilliga lärarkrafter äro gemensamma, dels av de särskilda omständigheter, som äro förknippade med ägande- och dispositionsrätten till den fastighet, vari institutet sedan år 1931 är inrymt. Slutligen torde i detta sammanhang böra nämnas, att Stockholms högskolas rektor varit ledamot av socialinstitutets styrelse sedan dess tillkomst samt under hela denna tid beklätt posten som institutets inspektor.

Enligt de av Kungl. Maj:t fastställda grundstadgarna för socialinstitutet i Göteborg har denna läroanstalt erhållit en organisation, som i sina huvuddrag överensstämmer med stockholmsinstitutets. Styrelsen består av ordförande, vilken förordnas av Kungl. Maj:t, institutets föreståndare samt fjorton ledamöter, vilka utses, tre av Göteborgs stadsfullmäktige, två av styrelsen för Göteborgs högskola samt vardera en av svenska landskommunernas förbund, Göteborgs och Bohus läns landsting, Hallands läns landsting, Älvsborgs läns landsting, Göteborgs handelshögskolas styrelse, samverkande bildningsförbunden, Göteborgs fackliga centralorganisation, svenska arbetsgivareföreningen och tjänstemännens centralorganisation.

Socialutbildningssakkunniga anse att den nuvarande organisationen av socialinstitutens ledning i princip bör bibehållas. Emellertid böra för Stockholmsinstitutets del vissa ändringar vidtagas. Sålunda föreslå de sakkunniga, att den nuvarande styrelsen i huvudsak bibehålles såsom fullmäktige, under det att egentliga ledningen av verksamheten vid institutet överlämnas till en mindre styrelse. Fullmäktige böra bestå av ordförande och vice ordförande, vilka utses av Kungl. Maj:t, ytterligare tre av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, fem ledamöter utsedda av Stockholms stadsfullmäktige, fem utsedda av styrelsen för centralförbundet för socialt arbete samt en representant för vardera av Stockholms högskola, landsorganisationen, svenska arbetsgivareföreningen, svenska stadsförbundet, svenska landstingsförbundet, svenska landskommunernas förbund, Sveriges kommunaltjänstemannaförbund och föreningen diplomerade från socialinstitutet. Styrelsen bör bestå av den av Kungl. Maj:t utsedda ordföranden i fullmäktige, institutets rektor samt fyra av fullmäktige valda ledamöter.

Det bör tillkomma fullmäktige att fastställa ordningsstadgar samt inkomst- och utgiftsstat, bestämma antalet studerande och de allmänna grunderna för intagningen samt i övrigt handlägga de frågor av större vikt och principiell betydelse, vilka av styrelsen dit hänskjutas. På styrelsen bör däremot bland annat ankomma att utse rektor och lärare. Den närmare innebörden av den föreslagna organisationen framgår av ett av de sakkunniga framlagt förslag till grundstadgar.

Formerna för lärartillsättning behandlas ingående av de sakkunniga. Beslutan i fråga om de fasta lärartjänsternas omfattning bör närmast tillkomma styrelsen, men fast lärartjänst i examensämne bör få ledigförklaras, först, sedan Kungl. Maj:t godkänt styrelsens förslag beträffande tjänstens omfattning och den därmed förenade undervisningsskyldigheten. För fastställande av de sökandes kompetens bör styrelsen tillkalla sakkunniga. Sedan de sakkunniga och lärarrådet avgivit sitt yttrande, skall styrelsen äga fatta beslut om tjänstens tillsättande. Sådant beslut skall underställas Kungl. Maj:t. Institutets rektor skall utses av styrelsen bland de ordinarie lärarna utan särskild ansökan. Beslut om tillsättande av rektor skall likaledes underställas Kungl. Maj:t. Övriga lärarbefattningar skola kunna tillsättas av styrelsen efter lärarrådets hörande. Examinatorsbefattning bör dock före tillsättandet ha offentligen ledigförklarats.

De sakkunniga finna det icke erforderligt att framlägga något särskilt förslag beträffande göteborgsinstitutets organisation. Enligt vad som tidigare framhållits, synes det dem önskvärt, att denna läroanstalt erhåller betydande rörelsefrihet; dessutom tala enligt de sakkunnigas mening starka skäl emot att företaga organisatoriska förändringar på ett alltför tidigt stadium av institutets tillvaro.

Stockholms stadsfullmäktige uppställa såsom ett oavvisligt villkor för det av de sakkunniga beräknade bidraget från stadens sida, att staden erhåller en ökad representation såväl i den särskilda fullmäktigeförsamlingen för socialinstitutet i Stockholm som i styrelsen för institutet. Stadens representanter böra utgöra minst en tredjedel av antalet ledamöter såväl i fullmäktige som i styrelsen.

Departementschefen har anfört följande.

Socialinstitutet ha såväl genom sin för samhället betydelsefulla verksamhet som även därigenom, att de åtnjuta anslag av allmänna medel, kommit att få en i viss mån officiell karaktär. Det förslag, som nu framlagts och mot vilket jag i huvudsak icke har någon erinran, förutsätter en omfattande ökning av statens bidrag till instituten. Det kan då sättas i fråga, om icke instituten böra helt förstatligas.

Häremot talar emellertid till en början den omständigheten, att om instituten förstatligades, skulle möjligheterna att erhålla bidrag av kommunala och enskilda medel till deras verksamhet troligen förminskas eller bortfalla. Staten finge då helt övertaga också det ekonomiska ansvaret för undervisningens upprätthållande. Än större vikt fäster jag dock vid effektivitetssynpunkten. Såsom jag tidigare betonat, måste socialinstitutet för att rätt kunna fylla sina betydelsefulla uppgifter äga möjlighet till en smidig anpassning efter skiftande krav med hänsyn till exempelvis kursernas omfattning, linjeuppdelning, ämneskombinationer i examina, anordnande av specialkurser o. s. v. Institutets styrelser böra därför äga en tämligen vittgående självbestämmerätt med avseende på medelsförvaltning, administration och undervisningens anordnande. Att staten bör äga visst inflytande på institutens ledning är självfallet, likaså att betryggande ekonomisk kontroll måste utövas. Sålunda har jag intet att erinra mot det av riksräkenskapsverket framställda yrkandet, att storleken

av befattningshavarnas löneförmåner bör provas av Kungl. Maj:t samt att institutens stater och redovisningshandlingar skola uppställas enligt de regler, som gälla för statliga myndigheter. Även om detta beaktas, kräves emellertid icke någon principiell omläggning av den hittillsvarande organisationen. Dessa grundlinjer böra enligt min åsikt lämnas orubbade.

Från Stockholms stads sida har framställts krav på en väsentligt större representation för staden i institutets styrande organ än de sakkunniga ansett påkallad. Uppfyllandet av detta krav har gjorts till villkor för stadens bidragsgivning. Det synes mig under sådana omständigheter uppenbart, att den statliga representationen bör i motsvarande mån utvidgas, då staten icke bör vara svagare företrädd än Stockholms stad i ledningen för institutet.

I övrigt finner jag icke anledning att närmare ingå på socialinstitutens organisation i annan mån än att jag anser det ur effektivitetssynpunkt vara avgjort att föredraga, att stockholmsinstitutets styrelse blir relativt liten men att den vid sin sida får en större, mera allsidigt representativ fullmäktigeförsamling. Frågan om organisationen av denna församling och styrelsen ävensom förhållandet mellan dessa organ synes mig böra få avgöras av Kungl. Maj:t i samband med fastställandet av nya grundstadgar för institutet.

Utskottet.

Vad departementschefen anfört har icke givit utskottet anledning till annat uttalande, än att utskottet vill framhålla, att staten bör vara minst lika starkt företrädd som Stockholms stad i ledningen för socialinstitutet i Stockholm.

VI. Lokalfrågor.

Socialinstitutet i Stockholm har sedan år 1931 sina lokaler i fastigheten Odengatan 61. Institutets dispositionsrätt till dessa lokaler grundas på en överenskommelse, ingången mellan centralförbundet för socialt arbete, å ena, och Stockholms högskola å den andra sidan. Enligt denna överenskommelse tillhör byggnaden — för vilken tomt upplåtits av Stockholms stad för ett hundra år — Stockholms högskola, men med villkor att socialinstitutet disponerar bottenvåningen för sin undervisning m. m. och mellanvåningen för sitt bibliotek, vilket dock skall få begagnas även av högskolans lärare och elever. Våningen två trappor upp disponeras av högskolans socialvetenskapliga institution. Beträffande källarvåningen är intet nämnt i överenskommelsen; denna våning har emellertid upplåtits till matsal och klubbrum för socialinstitutets elever. Högskolan svarar för fastighetens underhåll samt avlönar vaktmästare. Socialinstitutet svarar emellertid för sin andel i driftkostnaderna för fastigheten.

Socialinstitutet i Göteborg är sedan verksamheten upptogs hösten 1944 inrymt i provisoriska lokaler i en för ändamålet förhyrd bostadsvåning. De flesta föreläsningarna hållas dock å Göteborgs högskola.

Departementschefen har anfört följande:

Stockholmsinstitutets lokaler i den Stockholms högskola tillhöriga byggnaden Odengatan 61 äro redan nu otillräckliga. Den planerade utvidgningen av institutets verksamhet kan icke genomföras inom denna ram.

Genom tillmötesgående från tekniska högskolans sida har institutet under höstterminen 1944 fått disponera en större sal i byggnaden Drottninggatan 95. Jag förutsätter, att överenskommelsen härom förnyas. För fyllande av institutets omedelbara lokalbehov har dess styrelse vidare upptagit förhandlingar med Stockholms högskola. Det torde finnas möjlighet för institutet att med högskolans bistånd utan avsevärda kostnader vinna en provisorisk lokalutvidgning i Odengatan 61 genom att de nu såsom matsal använda utrymmena i källarvåningen omändras och ställas till förfogande för undervisningsändamål.

Sedan tekniska högskolan lämnat lokalerna vid Drottninggatan och förutsättningar därigenom inträtt för den av de sakkunniga planerade anordningen på längre sikt kan frågan om ombyggnads- och inredningsarbeten för institutets räkning, dels i fastigheten Drottninggatan 95, dels eventuellt i fastigheten Odengatan 61, upptagas till prövning. Förstnämnda fastighet har visserligen, såsom byggnadsstyrelsens utlåtande ger vid handen, föreslagits såsom tomt för en blivande nybyggnad för kungl. biblioteket. En förläggning av socialinstitutet till Stockholms högskolas omedelbara grannskap motsvarar emellertid ett starkt behov både från institutets och högskolans sida, varför tanken att utnyttja tomten Drottninggatan 95 för institutets räkning synes mig naturlig. Utan att nu taga ställning till detta uppslag, anser jag, att förutsättningarna för dess förverkligande böra närmare undersökas, i samband varmed kungl. bibliotekets byggnadsfråga bör upptagas till förnyad prövning.

Med avseende på göteborgsinstitutets lokalbehov ha de sakkunniga ifrågasatt samverkan mellan institutet och handelshögskolan i Göteborg, vilken sistnämnda läroanstalt inom kort måste göra anspråk på vidgade utrymmen. Från handelshögskolans sida har dock anförts så bestämda invändningar mot detta förslag, att jag icke finner mig kunna förorda detsamma. Under dessa omständigheter är det mig icke möjligt att närmare ingå på berörda spörsmål. Jag förutsätter, att den definitiva lösningen av göteborgsinstitutets liksom stockholmsinstitutets lokalfråga framdeles får göras till föremål för särskild utredning.

Vad departementschefen i denna del anfört har icke givit utskottet anledning till erinran eller uttalande.

Utskottet.

VII. Anslagsberäkningar.

Bidragsanslaget till socialinstitutet.

Socialutbildningssakkunniga konstatera inledningsvis, att de hittillsvarande driftkostnaderna vid socialinstitutet i Stockholm, vars årsbudget balanserar på ett belopp av något över 113 000 kronor per år, måste betecknas som mycket låga.

Förklaringen härtill ligger framför allt däri, att ett antal högt kvalificerade personer lämnat sin medverkan av intresse för saken. De sakkunniga ha emellertid, såsom framgår av de förut lämnade redogörelserna, funnit nödvändigt, att institutet får en mera permanent organisation. Genomförandet av de av de sakkunniga i detta hänseende framlagda förslagen måste leda till en väsentlig ökning av de årliga kostnaderna. De sakkunniga ha med avseende härpå verkställt följande beräkningar.

	Alt. I	Alt. II	Alt. III
4 fasta lärare i examensämnen, grundlön	42 060	48 000	44 040
1 lärare i praktisk socialvård, grundlön	9 525	11 010	10 020
2 biträdande lärare i d.o, grundlön	10 692	13 632	11 244
1 bibliotekarie, grundlön	8 550	10 020	9 030
1 kontorist vid biblioteket, grundlön	3 837	4 590	4 023
1 expeditiönsföreståndare, grundlön	5 346	6 816	5 622
1 kassörska, tillika skrivbiträde	3 465	4 209	3 651
1 skrivbiträde	2 562	3 282	2 742
1 vaktmästare	3 102	3 837	3 282
Rörliga tillägg till ovanstående personal (31 %)	27 633	31 119	28 773
Vikariatsersättning och sjukvård	2 500	2 500	2 500
Rektorsarvode	3 000	3 000	3 000
Föreläsararvoden, inklusive praktiska kurser och specialkurser samt arvoden till assistenter m. fl.	19 000	19 000	19 000
Omkostnader och inventarier:			
biblioteket	1 500	1 500	1 500
öfrigt	15 500	15 500	15 500
Bokinköp	6 000	6 000	6 000
Kostnader för undervisningscentra	6 000	6 000	6 000
Kostnader för inträdesprov	1 500	1 500	1 500
Summa kostnader för undervisning och administration	171 772	191 515	177 427
Lokalkostnader	15 000	15 000	15 000
Stipendier	30 000	30 000	30 000
	216 772	236 515	222 427

Anm. Lönerna beräknas i alt. I enligt lägsta löneklassen, i alt. II enligt den högsta och i alt. III enligt den näst lägsta.

Lokalkostnaderna hava upptagits i enlighet med de sakkunnigas förslag och med utgångspunkt från ett hyresbelopp för lokalerna Drottninggatan 95 av 20 kronor per kvm. Undervisningskostnaderna äro beräknade under förutsättningen, att årligen sammanlagt 150—160 elever antagas på institutets fyra linjer.

Enligt de sakkunnigas förslag kunna institutets egna inkomster — därest avgifter ej vidare skola utgå — beräknas till följande belopp:

centralförbundets för socialt arbete socialpolitiska fond .. kronor 13 000
räntor av egna fonder » 4 000

Summa kronor 17 000.

För genomförande av den föreslagna organisationen skulle sålunda enligt de sakkunnigas alternativ III erfordras bidrag av allmänna medel på i genomsnitt 205 000 kronor årligen.

Beträffande driftkostnaderna vid socialinstitutet i Göteborg uttala de sakkunniga, att den för det första verksamhetsåret uppgjorda budgeten icke kan anses normerande, eftersom verksamheten under detta år endast får en relativt ringa omfattning. Redan ganska snart torde man nödgas räkna med

väsentligt ökade kostnader. De sakkunniga ha framlagt följande förslag till utgiftsstat för göteborgsinstitutet.

	Alt. I	Alt. II	Alt. III
1 ledare av den praktiska utbildningen, grundlön ..	9 075	10 560	9 570
1 kontorist vid biblioteket, grundlön	3 597	4 302	3 771
1 expeditiönsföreståndare, grundlön	5 022	6 426	5 286
1 skrivbiträde, grundlön ..,.....	2 406	3 078	2 574
1 vaktmästare, grundlön	2 910	3 597	3 078
Rörliga tillägg till ovanstående personal (31 %)	7 133	8 668	7 527
Vikariatsersättning och sjukvård	1 000	1 000	1 000
Rektorsarvode	3 000	3 000	3 000
Arvode till bibliotekarie	1 000	1 000	1 000
Föreläsararvoden, inklusive de praktiska kurserna m. m.	34 000	34 000	34 000
Omkostnader och inventarier:			
biblioteket	500	500	500
öfrigt	6 500	6 500	6 500
Bokinköp	3 000	3 000	3 000
Kostnader för undervisningscentra	3 500	3 500	3 500
Kostnader för inträdesprov	1 000	1 000	1 000
Summa kostnader för undervisning och administra- tion	83 643	90 131	85 306
Lokalkostnader	10 000	10 000	10 000
Stipendier	15 000	15 000	15 000
	108 643	115 131	110 306

Anm. Alternativen ha samma innebörd som i föregående tabell.

Beräkningarna utgå från ett antal av 75—80 nyantagna studerande per år samt förutsätta, att undervisningen i huvudsak ordnas på samma sätt som vid stockholmsinstitutet. Det antages, att Göteborgs högskola tills vidare låter institutet disponera lokaler för vissa föreläsningar men att institutet måste hyra seminarie-, biblioteks- och administrationslokaler m. m. på annat håll. Vid en större utbildningskapacitet, som de sakkunniga förutsett för en något senare tidpunkt, måste anslagen till undervisning, administration, stipendier och lokaler väsentligt höjas. Dessförinnan synes det vara befogat att räkna med en totalkostnad på omkring 110 000 kronor.

Kostnaderna för socialinstitutens verksamhet böra på lämpligt sätt fördelas mellan stat och kommun. De sakkunniga hava härvid funnit följande grunder böra tillämpas.

Statens anslag till socialinstitutet i Stockholm bör bestämmas så, att det samma kan beräknas täcka *dels* två tredjedelar av kostnaderna för själva undervisningen (d. v. s. av löner och rörliga lönetillägg till fast anställda lärare, arvoden till timlärare, assistenter och amanuenser samt kostnader för undervisningscentra), *dels* en tredjedel av bibliotekskostnaderna, *dels* lokalkostnaderna i deras helhet, *dels* hälften av kostnaderna för stipendier och *dels* — därest elevavgifter icke vidare skola utgå — en summa utgörande ersättning med halva beloppet härför, eller efter ett beräknat antal av 140 årligen antagna studerande 35 000 kronor. Vid institutet i Göteborg, som

saknar egna fonder, torde statsanslaget bära beräknas efter fem sjättedelar av undervisningskostnaderna men i övrigt på samma sätt som vid stockholmsinstitutet, varvid bidraget till ersättning för avgifter beräknas efter 70 årligen antagna studerande till 17 500 kronor.

De *kommunala* bidragen torde vid båda instituten bestämmas på motsvarande sätt, så att de kunna beräknas täcka *dels* en tredjedel av bibliotekskostnaderna, *dels* hälften av kostnaderna för stipendier och *dels* ersättning med halva beloppet för elevavgifter, vilka icke vidare skola utgå.

Den föreslagna ersättningen för elevavgifter avses skola täcka kostnaderna för administration m. m. jämte återstående del av undervisnings- och bibliotekskostnaderna.

Under nu angivna förutsättningar skulle socialinstituten komma att finansieras på följande sätt, därest lönekostnader m. m. beräknas efter näst lägsta löneklassen och beloppen avrundas:

	Institutet i Stockholm		Institutet i Göteborg	
<i>Egna inkomster</i>	17 000			
<i>Statsbidrag:</i>				
till undervisningskostnader	77 000		41 500	
till bibliotekskostnader	8 000		3 000	
till lokalkostnader	15 000		15 000	
till stipendier	15 000		7 500	
till ersättning för elevavgifter	35 000	150 000	17 500	84 500
<i>Kommunala bidrag:</i>				
till bibliotekskostnader	8 000		3 000	
till stipendier	15 000		7 500	
till ersättning för elevavgifter	35 000	58 000	17 500	28 000
<i>Summa inkomster</i>	225 000		112 500	

Statens anslag till den socialpolitiska och kommunala fackutbildningen skulle sålunda komma att bli 150 000 kronor till institutet i Stockholm och 84 500 kronor till institutet i Göteborg, eller sammanlagt 234 500 kronor per år.

Av praktiska skäl synes det lämpligaste vara, att anslagen fixeras till bestämda belopp och icke göras beroende av utgifternas förändring från år till år. Självfallet bära statsbidragen sedermera kunna jämkas, därest mera betydande förändringar i kostnaderna inträda. De sakkunniga föreslå således, att för statsbidrag till socialinstitutet i Stockholm anvisas ett årligt anslag på 150 000 kronor, varav minst 15 000 kronor skola användas till stipendier för mindre bemedlade studerande, samt för statsbidrag till socialinstitutet i Göteborg ett årligt anslag på 84 500 kronor, varav minst 7 500 kronor skola användas till stipendier för mindre bemedlade studerande.

De förordade anslagen föreslås utgå från och med budgetåret 1945/46, så att den föreslagna organisationen kan träda i kraft den 1 juli 1945.

Stockholms stads borgarrådsberedning har i sitt yttrande till stadskollegiet inledningsvis uttalat, att de sakkunnigas förslag synes väl ägnat att motsvara Stockholms kommunalstyrelses behov av kommunalt och socialpolitiskt utbildad arbetskraft och även i övrigt vara lämpat att läggas till grund för den

kommunala och socialpolitiska utbildningen. Därest institutets i Stockholm fortsatta verksamhet utvecklas i enlighet med vad de sakkunniga åsyftat och med hänsynstagande till vad beredningen fortsättningsvis betonar, torde således tanken på ett stadens eget institut icke behöva förverkligas.

Borgarrådsberedningen finner i likhet med centraliseringskommittén och drätselnämnden den ifrågavarande utbildningen organisatoriskt sett vara i första hand en statlig angelägenhet och sålunda böra bekostas med statsmedel. En oavvislig förutsättning för det här föreslagna bidraget från Stockholms stad är — jämte vidtagande av åtgärder för en bredare rekrytering av institutets elever — att staden erhåller en ökad representation såväl i den särskilda fullmäktigeförsamlingen för institutet som i läroanstaltens styrelse.

Stockholms stadsfullmäktige beslöto tillstyrka, att de sakkunnigas förslag, med iakttagande av vad borgarrådsberedningen i sitt yttrande anfört, lägges till grund för den kommunala och socialpolitiska utbildningen.

Göteborgs stadsfullmäktige framhålla, att utbildningen vid socialinstituten, enligt vad de sakkunniga själva uttalat, icke är och icke bör vara någon särangelägenhet för rikets största kommuner. Härav torde böra följa, att anspråken på kommunala bidrag principiellt icke böra sträcka sig längre än till att kommunerna i viss omfattning lämna stipendiebidrag till i vederbörande kommun hemmahörande studerande vid socialinstituten.

Departementschefen har för sin del anfört följande.

En omläggning och utvidgning av socialinstitutens undervisning i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag kräver betydande kostnader. Stockholmsinstitutets utgifter skulle för år räknat i genomsnitt fördubblas, och för det nyupprättade göteborgsinstitutets del kommer en proportionellt sett ännu större ökning av den årliga kostnadssumman i fråga. Av vad jag tidigare anfört framgår, att jag i stort sett funnit mig kunna godtaga de förutsättningar, på vilka de sakkunniga grundat sina ekonomiska beräkningar. Jag har emellertid förordat ett något högre maximibelopp för elevstipendier än det, varmed de sakkunniga ansett sig böra räkna; jag anser mig dock icke för den skull för nästa budgetår böra ifrågasätta någon höjning i förhållande till de sakkunnigas förslag av de för stipendier avsedda medlen utan förordar att för detta ändamål beräknas, i staten för stockholmsinstitutet ett belopp av 30 000 kronor och i staten för göteborgsinstitutet ett belopp av 15 000 kronor. Vidare har jag utöver de sakkunnigas förslag tillstyrkt inrättandet vid institutet i Göteborg av en lärarbefattning i löneställning motsvarande lönegraden Eo 28. Den av sistnämnda utökning av organisationen föranledda merkostnaden motväges dock av andra besparingar å lönestaten, i det att styrelsen för göteborgsinstitutet förklarat sig tills vidare kunna umbära en skrivbiträdesbefattning (Eo 2) och en vaktmästarbefattning (Eo 5). Jag har i likhet med de sakkunniga förutsatt, att smärre justeringar i organisationen skola kunna vidtagas inom ramen av de beräknade anslagen.

De sakkunniga ha utgått ifrån att huvuddelen av institutens kostnader skola gäldas av statsmedel samt att bidrag skola lämnas till institutet i Stockholm av Stockholms stad och till institutet i Göteborg av Göteborgs stad samt landstingen i Göteborgs och Bohus, Hallands och Älvsborgs län. De statliga bidragen föreslås uppgå till sammanlagt 150 000 kronor för

Stockholmsinstitutets del och till 84 500 kronor per år för göteborgsinstitutets vidkommande, de kommunala bidragen beräknas till respektive 58 000 kronor och 28 000 kronor per år. Av den lämnade redogörelsen framgå de principer, som de sakkunniga lagt till grund för sitt förslag till avvägning av statens, respektive ifrågavarande städers och landstings bidrag till instituten. Vad de sakkunniga i detta hänseende föreslagit föranleder ingen erinran från min sida. Jag finner det sålunda skäligt, att staten i princip svarar för institutens kostnader, i den mån de icke täckas av institutens egna inkomster, och de bidrag, som städerna Stockholm och Göteborg jämte vissa landstingsområden lämna. Jag räknar härvid med, att statens bidrag i regel icke — med undantag möjligen såvitt gäller göteborgsinstitutet under dess uppbyggnadstid — kommer att överstiga den andel av de totala utgifterna för respektive institut, varmed de sakkunniga räknat.

Vad jag nu anfört beträffande statens bidrag hänför sig givetvis endast till den av mig förutsatta organisationen och kostnadsramen för instituten. Till frågan i vilken omfattning staten bör bidraga vid en eventuell framtida utvidgning av organisationen eller en av andra orsaker betingad ökning av kostnaderna för institutens verksamhet torde ställning icke behöva tagas i detta sammanhang.

I enlighet med den ståndpunkt, jag sålunda intagit, förordar jag, att statsbidrag för nästa budgetår utgår med de av de sakkunniga föreslagna beloppen, nämligen med 150 000 kronor till socialinstitutet i Stockholm och med 84 500 kronor till socialinstitutet i Göteborg.

Utskottet.

Med hänsyn till vad utskottet i det föregående anfört beträffande grunderna för de högsta stipendiebeloppens beräkning torde en mindre jämkning av anslagsbeloppen bli erforderlig. Utskottet får därför föreslå, att för budgetåret 1945/46 anslaget till Stockholmsinstitutet höjes med 3 000 kronor till 153 000 kronor och anslaget till Göteborgsinstitutet med 1 500 kronor till 86 000 kronor.

I övrigt har vad departementschefen under detta avsnitt anfört icke givit utskottet skäl till erinran eller uttalande.

Anslag till kurser för fortsatt utbildning av befattningshavare i kommunal och social tjänst. Anslag till förberedande samhällsvetenskaplig kurs vid folkhögskola.

För ifrågavarande ändamål har departementschefen för nästa budgetår beräknat respektive 10 000 kronor och 15 000 kronor. Utgifterna för stipendier till deltagarna i omförmälda folkhögskolekurs har departementschefen ansett böra bestridas ur anslaget till elevstipendier vid folkhögskolor.

Utskottet.

De av departementschefen gjorda anslagsberäkningarna föranleda från utskottets sida icke någon erinran. I detta sammanhang vill utskottet likväl erinra därom att utskottet i det föregående funnit sig kunna förorda anslag till förberedande samhällsvetenskaplig kurs vid folkhögskola under förutsättning bland annat att denna blir fristående och icke får karaktären av tredje årskurs.

VIII. Hemställan.

Under åberopande av vad utskottet sålunda anført får utskottet hemställa, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag,

a) till *Bidrag till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 239 000 kronor;

b) till *Kurser för fortsatt utbildning av befattningshavare i kommunal och social tjänst* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 10 000 kronor;

c) till *Folkhögskolor: Förberedande samhällsvetenskaplig kurs* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 15 000 kronor.

Stockholm den 8 juni 1945.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Pauli, Lindström, Gränebo, Bernhard Nilsson, Karl Andersson, Heiding, Gustaf Karlsson, Ekströmer, Emil Petersson* och *Johan Eric Ericson*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Svenson* i Grönvik, *Ward, Pettersson* i Dahl, *Staxäng, Hall, Wallentheim, Malmborg* i Skövde, fru *Alvén*, herrar *Thapper* och *Birke*.

Reservation

av herrar *Oscar Olsson, Lindström, Johan Eric Ericson* och *Ward* samt fru *Alvén*, vilka ansett, att utskottets yttrande under rubriken »C. Socialinstitutens förhållande till universitet och högskolor» (sid. 23) bort hava följande lydelse:

»Viktiga skäl — — — kan vara erforderlig. De sakkunniga, av vilka hälften äro eller varit universitetslärare, ha föreslagit intyg om godkänd skriftlig och muntlig prövning efter fordringarna för studentexamen i ett modernt språk. För folkskollärare ger avgångsbetyget från seminariet numera tillträde till universitetsstudier med denna komplettering jämte studentbetyg i latin, matematik eller ytterligare ett modernt språk. Då vid socialinstitutens högskole-

mässiga studier bedrivs, vilket icke kan sägas vara fallet vare sig vid gymnasier eller folkskoleseminarier, torde de sakkunniga ha fullgoda skäl för sin uppfattning, att institutens elever med komplettering i ett främmande språk böra vara åtminstone lika väl skickade för universitetsstudier, varför utskottet tillstyrker utfärdande av allmän föreskrift i överensstämmelse med de sakkunnigas förslag.»
